

ПОСТАНОВЛЕНИЕ

КАРАР

2022елның 13 сентябре
«Татарстан Республикасы Сарман
муниципаль районының «Ләшәү
Тамак авыл жирлеге» муниципаль
берәмлеге территориясен
төзекләндерү кагыйдәләрен раслау
турында» карар проекты буенча
гавами тыңлаулар билгеләү хакында

№2

Татарстан Республикасы Сарман муниципаль районының «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрдәгә 131-ФЗ номерлы Федераль закон, «Татарстан Республикасында жирле үзидарә турында» 2004 елның 28 июлендәгә 45-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы нигезендә Татарстан Республикасы Сарман муниципаль районының «Ләшәү Тамак авыл жирлеге» муниципаль берәмлеге Уставына, Татарстан Республикасы Сарман муниципаль районының Ләшәү Тамак авыл жирлегендә саков-Башск авыл жирлегендә гавами тыңлауларны оештыру һәм уздыру тәртибе турындагы нигезләмәгә таянып, карар кабул итте

1. «Татарстан Республикасы Сарман муниципаль районы «Ләшәү Тамак авыл жирлеге» муниципаль берәмлеге территориясен төзекләндерү кагыйдәләрен раслау турында» проект буенча гавами тыңлауларны әлеге карар кушымытасы нигезендә билгеләргә.

1.1. түбәндәгеләрне билгеләргә:

- гавами тыңлауларны оештыручы - «Татарстан Республикасы Сарман муниципаль районының «Ләшәү Тамак авыл жирлеге» муниципаль берәмлеге территориясен төзекләндерү кагыйдәләрен раслау турында» проектын әзерләү комиссиясе - уздыру датасы һәм вакыты 2022 елның 20 сентябрдә 10.00 сәгатәтә;

- үткәрү урыны - Сарман муниципаль районы, Ләшәү Тамак авылы, Механизаторлар урамы, 1а йорт адресы буенча Ләшәү Тамак авыл мәдәният йорты бинасы.

- Сөйләшә торган мәсьәлә буенча тәкъдимнәр һәм искәртмәләр эш көннәрендә 08.00 сәгатәтән 16.00 сәгатәкә кадәр түбәндәгә адрес буенча кабул ителә: Татарстан Республикасы, Сарман муниципаль районы, Ләшәү Тамак авылы, Механизаторлар урамы, 1а йорт, язма рәвештә.

3. «Татарстан Республикасы Сарман муниципаль районының «Ләшәү Тамак авыл жирлеге» муниципаль берәмлеге территориясен төзекләндерү кагыйдәләрен раслау турында» проектын әзерләү комиссиясе:

- Татарстан Республикасы Сарман муниципаль районының «Ләшәү Тамак авыл җирлеген» муниципаль берәмлеге территориясен төзекләндерү кагыйдәләрен раслау турында» проекты буенча гамәлдәге законнар нигезендә һәм әлеге карар белән билгеләнгән вакытта гавами тыңлаулар эзерләргә һәм уздырырга;

- гавами тыңлаулар уздыру нәтижеләре турында бәяләмә эзерләргә һәм аны билгеләнгән тәртиптә бастырып чыгарырга;

4. Авыл җирлеген башлыгының әлеге карарын Интернет мәгълүмат-телекоммуникация чөптөрөндә Сарман муниципаль районының рәсми сайтында [http/ sarmanovo.tatarstan.ru](http://sarmanovo.tatarstan.ru) веб-адрес буенча урнаштыру юлы белән игълан итәргә.

5. Әлеге карарның үтәлешен контрольдә тотуны үз өстемдә калдырам.

Татарстан Республикасы
Сарман муниципаль районы
Ләшәү Тамак авыл җирлеген
башлыгы

И.З.Хабидуллин

2022 елның 13 сентябре №2

Сарман муниципаль районының «Ләшәү Тамак авыл җирлеге» муниципаль берәмлеге территорияләрен төзекләндерү кагыйдәләре

I. Гомуми нигезләмәләр

1 “Ләшәү Тамак авыл җирлеге” муниципаль берәмлеге территорияләрен төзекләндерү кагыйдәләре (алга таба - Кагыйдә) “Россия Федерациясендә җирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында” 2003 елның 06 октябрена 131-ФЗ номерлы Федераль законны үтәү йөзеннән, әйләнә-тирә мохитне саклау турындагы федераль законнар, халыкның санитар-эпидемиологик иминлеге, Россия Федерациясенең, Татарстан Республикасының һәм муниципаль норматив хокукый актларның башка норматив хокукый актлары нигезендә эшләнган.

2. Әлеге Кагыйдәләр барлык физик һәм юридик затларның оештыру-хокукый формаларына бәйсез рәвештә үтәве мәҗбүри.

3. Әлеге Кагыйдәләр җирлекнең бөтен территориясендә эш итә һәм таләпләр билгели:

а) биналарны (торак йортларны да кертеп), алар урнашкан корылмаларны һәм җир кишәрлекләрен тоту буенча, тиешле биналарның һәм корылмаларның тышкы күренешенә;

б) төзекләндерү эшләре исемлегенә һәм аларны башкару ешлыгына;

в) биналар (алардагы биналар) милекчеләренең һәм янәшәдәге территорияләргә төзекләндерүдә корылмаларның катнашу тәртибен билгеләүгә;

г) җирлек территориясен төзекләндерүне оештыру (урамнарны яктыртуны, территорияне яшелләндерүне, урамнарның исемнәре һәм йортларның номерлары белән күрсәткечләр урнаштыруны, кече архитектура формаларын урнаштыру һәм карап тотуны да кертеп).

4. Территорияләргә төзекләндерү элементларын проектлаштыру һәм урнаштыру шәһәр төзелеше һәм җир законнары, махсус нормалар һәм кагыйдәләр, дәүләт стандартлары, җирлекнең генераль планы, җирдән файдалану һәм төзелеш кагыйдәләре, билгеләнгән тәртиптә расланган проект документлары нигезендә башкарыла.

5. Әлеге Кагыйдәләр җирлек территориясендә коммуналь һәм сәнәгать калдыкларын җыюны, алып китүне, транспортировкауны, утильләштерүне һәм эшкәртүне оештыру буенча мөнәсәбәтләргә җайга салмый.

Төп төшенчәләр.

Әлеге нигезләмәне гамәлгә ашыру максатыннан түбәндәге төшенчәләр кулланыла:

җирле эһәмияттәге автомобиль юлы - транспорт инфраструктурасы объекты, транспорт чаралары хәрәкәте өчен билгеләнгән һәм автомобиль юлының бүленгән полосасы чикләрендә һәм аларда урнашкан яисә алар астында урнашкан конструктив элементларны (юл җәймәсе, юл өслеге һәм шуңа охшаш элементлар) һәм юл корылмаларын үз эченә алган транспорт инфраструктурасы объекты - саклагыч юл корылмалары ясалма юл корылмалары, җитештерү объектлары, автомобиль юлларын төзекләндерү элементлары;

фасадның архитектур үзенчәлекләре - бинаның фасадның, шәһәр төзелеше мохитенең конструктив һәм эстетик сыйфатларын чагылдыра торган аермалы характеристикалары (стиль һәм композицион бөтенлек, ритм, ярашлылык һәм пропорциональ булу, визуаль кабул итү, ачык һәм ябык киңлекләр балансы);

арборицидлар» - чүп агачы-куаклыкка каршы кулланыла торган химик матдәләр

фонсыз конструкцияләр - ысул эзерләү чаралар Тышкы

корылма аерым хәрәфләрден, билгеләрдән, билгеләрдән, декоратив элементлардан торган мәгълүмат; территорияне төзекләндерү - билгеләнгән чаралар комплексын гамәлгә ашыру эшчәнлеге

кагыйдәләр белән төзекләндерү муниципаль берәмлек территориясендә гражданның яшәү шартларының уңайлылыгын тәэмин итүгә һәм арттыруга, муниципаль берәмлек территориясенең санитар һәм эстетик хәлен яхшыртуга, торак пунктлар территорияләрен һәм мондый территорияләрдә урнашкан объектларны, шул исәптән гомуми файдаланудагы территорияләрне, жир кишәрлекләрен, биналарны, корылмаларны, янәшәдәге территорияләрне карап тотуга юнәлтелгән территорияләр;

Сосновский борщевигы» - үләнчел эре үсемлек, зонтик төре. Үсемлек озак вакыт төзәлми торган көчле пешүләр китереп чыгарырга сәләтле;

вертикаль яшелләндерү - биналарның фасад өслекләрен һәм корылмаларны, шул исәптән балконнарны, көймәләрне, галереяларны, терәк стеналарын һ.б. куллануны, аларда стационар һәм мобиль яшел утыртмаларны урнаштыру өчен;

витрина - фасадның бер өлешен биләп торучы тоташ пыялалау рәвешендәге проем (тәрәзә, витраж);

Булган төзелешнең тышкы архитектур кыяфәтен бозу – авыл жирлегенең тышкы кыяфәтен формалаштыручы биналар, корылмалар һәм территорияләрнең архитектур-сәнгать һәм шәһәр төзелеше үзенчәлекләре.

яктыртуның тышкы ысулы - мәгълүмати конструкцияне яктырту ысулы, ул вакытта мәгълүмат кыры аңа юнәлтелгән утның еракта урнаштырылган чыганагы белән яктыртыла;

квартал эчендәге (жирле) юл - магистраль урамнардан торак йортлар төркемнәренә һәм кварталның башка урыннарына таба транспорт һәм жәяүлеләр хәрәкәте өчен билгеләнгән автомобиль юлы;

төзекләндерүне торгызу - юлларның, хужалык проездының, тротуарның бөтен киңлегенә сыйфатлы асфальт түшәмәне торгызуны, бордюр ташын кире урнаштыруны, түфракның уңдырышлы катламын торгызу, газ үләннәре чәчелү һәм бозылган яшел утыртмалар утырту тырмасы астына газлар ремонтлауны, реклама конструкцияләрен һәм төзекләндерүнең башка элементларын торгызуны үз эченә алган эшләр комплексы;

газон - махсус сайлап алынган үләннәр орлыклары чәчелә торган үлән капламы, ул утырту өчен фон, парк корылмалары һәм ландшафтның мөстәкыйль элементы, шулай ук табигый үлән үсемлекләре булып тора;

гербицидлар» - үсемлекләрне юкка чыгару өчен кулланыла торган химик матдәләр;

жирлек территориясе - муниципаль берәмлек чикләре чикләрендә территория;

мәгълүматны тапшыруның динамик ысулы - мәгълүматны электрон чыганақлардан файдаланып тапшыру ысулы һәм мәгълүматны алмаштыруны күздә тоткан табло;

йорт биләмәсе - ишегалды корылмалары булган индивидуаль торак йорт һәм әлеге йорт урнашкан жир кишәрлеге;

ишегалды корылмалары - жир кишәрлегендә урнашкан вакытлы ярдәмче корылмалар (базлар, күгәрченнәр, сарайлар һ.б.);

йорт билгеләре - аншлаг (урам, майдан, проспект исемнәре күрсәткече), номер билгесе (йорт һәм корпус номеры күрсәткече), подъезд һәм фатирлар номеры күрсәткече, инвалидлар өчен объектның керү мөмкинлеге халыкара символы, флаг тотучы, истәлек такталары, полигонометрик билге, янгын гидранты күрсәткече, грунт геодезик билгеләр күрсәткече, су үткәргеч челтәрнең магистраль камералары күрсәткечләре, жирлек канализациясе күрсәткече, жир асты газүткәргече корылмалары күрсәткече;

бина - автоном рәвештә яшәргә, реконструкцияләнергә һәм эксплуатацияләнергә мөмкин булган бердәм күләм төзелеш системасын (төзелешкә бер рөхсәт нигезендә төзелгән) тәшкил итүче капитал төзелеш объекты;

яшел утыртмалар - табигый һәм ясалма килеп чыккан агач-куаклык һәм үләнчел үсемлекләре җыелмасы (паркларны, урманнарны, махсус сакланылучы табигать территорияләрен, бульварларны,

скверларны, бакчаларны, бакчаларны, газоннарны, чәчәклекләренә, шулай ук аерым торучы агачларны һәм куакларны да кертеп);

жир кишәрлеге - жир өслегенең характеристикалары булган, аны индивидуаль билгеле бер әйбер сыйфатында билгеләргә мөмкинлек бирә торган өлеше;

жир эшләре - жирлек территориясенең камилләштерелгән яисә грунт катламын бозуга яисә юлларның һәм тротуарларның камилләштерелгән катламын төзүгә (укладка) бәйле эшләр;

инженерлык коммуникацияләре - инженерлык-техник тәмин итү чөптәлләре: сүүткәргеч, канализация, жылыту, торбаүткәргеч, электр тапшыру линияләре, элемент һәм жирлек территориясендә гамәлдә булган йә салына торган башка инженерлык корылмалары;

Жирлекнең тарихи территорияләре - махсус жирлек әһәмиятендәге территорияләр, аларны үзләштерү XI гасыр башынан 1959 елга кадәр чорга туры килә, аларга карата урнаштыруга рөхсәт ителә һәм рөхсәт ителми торган тышкы мәгълүмат тиглары һәм төрләре, шул исәптән моңдый конструкцияләргә таләпләр, Россия Федерациясә халыкларының мәдәни мирас объектлары (тарих һәм мәдәният ядкарлары) турындагы Россия Федерациясә законнары, аларны саклау һәм алардан файдалану турындагы законнар нигезендә билгеләнгән.

Тарихи жирлек территорияләренең гомуми чикләре Башкарма комитетның муниципаль хокукый актлары белән раслана;

түбә яшелләндерү - аларда архитектура-ландшафт объектларын (газлар, чәчәк түтәлләре, бакчалар, агачлар һәм куаклар белән мәйданнар һ.б.) төзү өчен биналарның түбәләрен һәм корылмаларны куллану;

яңгыр канализациясә (ливневка) - үзара технологик бәйләнгән инженерлык корылмалары (улаклар, яңгыр түшәүчеләре, лотоклар һәм торбалар) комплексы. өскә (яңгыр сулары, кар сулары), су юу һәм дренаж суларын транспортлау өчен;

жемелдәүче яктылык - яктылык агымы характеристикаларын (төс, яктылык, яктырту чираты һ.б.) алмаштыруны күздә тоты торган яктылык-динамик эффект;

тышкы яктырту - жирлекнең караңгы вакытында магистральләр, урамнар, мәйданнар, парклар, скверлар, бульварлар, ишегаллары һәм жәяүлеләр өчен билгеләнгән элементлар жыелмасы;

килеп туған төзелешнең тышкы архитектур йөзен бозу - урнаштыруга рөхсәт ителә торган һәм рөхсәт ителми торган тышкы мәгълүмат урнаштыру чараларының тибына һәм төренә карата таләпләренә, шул исәптән, жирлек барлыкка килгән төзелешнең тышкы архитектур йөзен саклау кирәклеген исәпкә алып, әлегә Кагыйдәләр билгеләнгән таләпләренә үтәмәү;

калдыкларны рөхсәт ителмәгән чүплек - башкарма хакимият органнары тарафыннан билгеләнмәгән урыннарда (нинди дә булса территориядә, нинди дә булса урында) санитар-эпидемиологик һәм табигатьне саклау законнары таләпләрен үтәмичә, үз белдеге белән ТКО урнаштыру;

– стационар булмаган сәүдә объекты - инженер-техник тәмин итү чөптәлләренә тоташу (технологик тоташтыру) булу яки булмауга карамастан, жир участкагы белән ныклы бәйләнмәгән вакытлыча корылма яки вакытлыча конструкция, шул исәптән күчмә корылма булып торган сәүдә объекты;

яшелләндерү - үсемлек компонентларын актив кулланып муниципаль берәмлек тирәлеген формалаштыруны тәмин итә торган территорияне төзекләндерү һәм ландшафт оешмасы элементы, шулай ук инженерлык әзерлегенең төрле төрләре буюнча эшләр үткәргә (вертикаль планлаштыру, терраслау, кронирование һ.б.) бәйле комплекслы процесс һәм яшелләндерелгән территорияләренә төзекләндерү: турыдан-туры агач утырту, шул исәптән эре үлчәмнәр, куаклыklar, үләнчел газлар, чәчәклекләр, альпинарийлар һәм рокарилар булдыру, махсуслаштырылган бакчалар төзү һ.б.лар төзү белән бәйле комплекслы процесс;

гомуми файдаланудагы яшелләндерелгән территорияләр - гомуми файдаланудагы территорияләрдә урнашкан скверлар, парклар, бакчалар һәм бульварлар;

чикләнгән файдаланудагы яшелләндерелгән территорияләр - предприятиеләр, оешмалар, учреждениеләренә яшелләндерелгән территорияләре;

махсус билгеләнештәге яшелләндерелгән территорияләр - санитария зоналары, су саклау зоналары, зиратларны яшелләндерү, үсентеләр питомниклары;

махсус сакланылучы табигать территорияләре - табигать комплекслары һәм аеруча табигатьне саклау, фәнни, мәдәни, эстетик, рекреацион һәм савыктыру әһәмиятенә ия булган, жирле үзидарә органнары карарлары тарафыннан тулысынча яисә өлешчә хужалык файдалануыннан алынган һәм алар

өчен махсус саклау режимы билгелэнгән объектлар урнашкан жир, алар өстеннән ивоздуш пространствосының су өслеге участоклары;

жәмәгать транспортының көтүен туктату - жәмәгать транспортын туктату, пассажирлар утырту һәм төшерү зонасына һәм жәмәгать транспортында пассажирлар көтеп тору зонасына ия махсус жиһазландырылган мәйданчык;

пиялаланган фасад - фасадның бөтен яссылыгын яисә аның шактый өлешен алып тора торган тоташ пияладан эшлэнгән фасад;

яктыртуның ачык ысулы - яктылык чыганагының аны тарату өчен каршылыклары булмаган мәгълүмати конструкцияне яктырту ысулы;

жирлек панорамасы - жирлек территориясенә ачык тирәлектән (яр бие, мәйданы, су объектлары акваториясе, күренеш һәм күзәтү мәйданчыклары) кабул ителә торган, жирлек характеристикаларын һәм силуэтын ача торган фрагменты;

бина фасадларының колористик хәл итү паспорты (фасадларның төсләр чишелеше) - билгелэнгән тәртиптә килештерелгән һәм расланган, аерым бина фасадының жирлек территориясендә урнашкан фасадының бердәм архитектура һәм төсләр чишелешен билгели торган һәм аның тышкы бизәлешенә таләпләр билгели торган документ;

жирлек урамнары перспективасы - алгы фронт формалаштыручы жирлек мохите фрагментын һәм барлыкка килгән композицион, стиль һәм сәнгать характеристикалары булган урамнар силуэтын визуаль кабул итү;

жәяүлеләр өчен зоналар - транзит хәрәкәт итү максатларында халык хәрәкәте үткәрелә торган һәм билгеле бер характеристикаларга ия булган жирлек территорияләре участоклары, алар урамнан тыш һәм жир өсте жәмәгать транспорты тукталышлары булу, хезмәт күрсәтү объектларының, тарих һәм мәдәният ядкарьләренә, рекреацияләренә югары концентрациясе һ.б. Жәяүле зоналар эспландаларда, жәяүлеләр урамнарында, торақ пункт мәйданнарының жәяүле частыларында формалашырга мөмкин;

йорт алды территориясе - яшелләндерү һәм төзекләндерү элементлары булган күпфатирлы йорт урнашкан жир кишәрлеге, әлеге йортка хезмәт күрсәтү, эксплуатацияләү һәм төзекләндерү өчен билгелэнгән һәм күрсәтелгән жир кишәрлегендә урнашкан башка объектлар;

якындагы территория - гомуми файдаланудагы территория, ул Татарстан Республикасы законы белән билгелэнгән тәртип нигезендә мондый жир кишәрлеге төзелгән һәм чикләре муниципаль берәмлек территориясен төзекләндерү кагыйдәләре белән билгелэнгән очракта бинага, төзелешкә, корылмага, жир кишәрлегенә тоташа;

продуктив хайваннар һәм кошлар - алар сөтне, йонны, йомырканы һәм башкаларны алу өчен күп тапкырлар яисә даими кулланыла торган хайваннар һәм кошлар;

тышкы мәгълүмат чараларын (паспортны) урнаштыру проекты - Башкарма комитет карары белән расланган, ул төзекләндерү элементларының тышкы күренешен һәм төгәл урынын, ә атап әйткәндә тышкы мәгълүмат чараларын билгели торган һәм аны идентификацияләү өчен кирәкле башка белешмәләргә үз эченә алган билгелэнгән рәвештәге документ;

территорияне санитар чистарту - аерым территориядән жыю, каты көнкүреш һәм эре габаритлы калдыкларны алып китү һәм утильләштерү (зарарсызландыру);

яктылык тартмасы - тышкы мәгълүмат чараларын әзерләү ысулы, корылма эчке яктыртылган бер күләмнән яисә күләмле элементлардан гыйбарәт;

авыл хужалыгы хайваннары - терлекчелек һәм башка авыл хужалыгы продукциясен, терлекләргә житештерү өчен кулланыла торган хайваннар, кыйммәтле мехлы жәнлекләр, куяннар, умарталар һәм башкалар;

махсулаштырылган адресы/сайты - муниципаль контрактлар нигезендә жирлек территориясен төзекләндерү өлкәсендә эшчәнлекнең махсус төрләргә гамәлгә ашыручы төрле оештыру-хокукий рәвештәге юридик затлар;

содержание территорий - комплекс мероприятий, связанных со своевременным ремонтом и содержанием фасадов зданий, сооружений, малых архитектурных форм, ограждений, строительных площадок, зеленых насаждений, подземных инженерных коммуникаций и их конструктивных элементов, объектов транспортной инфраструктуры, расположенных на земельном участке;

жирле әәмияттәге юлларны тоту - юлларның, юл корылмаларының, юлларны комплекслы төзекләндерү элементларының транспорт-эксплуатация торышын тәәмин итә торган эшләр комплексы;

Тышкы мәгълүматны (вывеска) урнаштыру чарасы - оешма урнашкан урында һәм (яисә) турыдан-туры товарны реализацияләү урынында урнашкан һәм (яисә) турыдан-туры товарны реализацияләү урынында урнашкан, мәгълүматны кулланучыларга "Кулланучылар хокукларын яклау турында" Федераль законның 9 статьясы нигезендә мәжбүри булган мәгълүматны житкерү өчен биналарны мәгълүмати рәсмиләштерү максатларында хезмәтләрне урнаштыру элементы, ә атап әйткәндә, оешманың фирма атамасы (исеме) һәм аның эш режимы турында мәгълүмат, шулай үк законны үз көченә урнаштыру яисә эшлекле әйләнеш гадәте үз көченә урнаштырыла торган һәм рекламага бәйле максатларны эзәрлекләми торган мәгълүмат булган мәгълүмат. "Тышкы мәгълүматны урнаштыру чарасы" һәм "тышкы мәгълүмат чарасы" төшенчәсе тиңдәш;

Суперграфика - фасадларны архитектур-сәнгатьчә бизәү алымнарының (рәсем, орнамент, барельеф, мозаика) берсе.

тактиль каплау - өске катлам фактурасы сизелерлек үзгәрешле каплау;

махсус жирлек әәмиятендәге территорияләр - жирлекнең барлыкка килгән төзелешнең тышкы архитектур йөзен саклау максатларында әлеге Кагыйдәләр белән урнаштыруга рөхсәт ителә торган һәм рөхсәт ителми торган тышкы мәгълүмат урнаштыру типлары һәм төрләре билгеләнә торган, шул исәптән мондый конструкцияләргә таләпләр билгеләнә торган махсус статуслы һәм (яисә) югары мәдәни-рекреацион һәм социаль кыйммәткә ия булган территориянең бер өлеше;

территорияләрне жыештыру - житештерү һәм куллану калдыкларын, башка чүп-чарны, карны махсус билгеләнгән урыннарда жыюга, алып китүгә бәйле эшчәнлек төре, шулай үк халыкның экологик һәм санитар-эпидемиологик иминлеген һәм әйләнә-тирә мохитне саклауга юнәлдерелгән башка чаралар;

урамнар һәм гомумпоселок юллары - гомуми кулланылыштагы территорияләр, аларның жирлек мохите эстетикасына югары таләпләр куелган;

вәкаләтле орган - үз компетенциясе чикләрендә жирлек территориясен оештыруны, координацияләүне һәм төзекләндерүне гамәлгә ашыручы башкарма комитет;

фасад - бинаның тышкы ягы (төп, ян, ишегалды);

фон конструкцияләре - хәрәфләр, билгеләр һәм декоратив элементлар фон өслегендә урнашкан тышкы мәгълүмат чараларын әзерләү ысулы;

фриз - фасадның декоратив элементы яки горизонталь полоса рәвешендәге козырек;

фронтон - бинаның фасадының соңгы кат тәрәзәләренең югарыгы билгеләреннән яисә чыгыш ясаучы элементлардан фасадның өске ноктасына кадәр үлчәнгән түбәдән югарырак күтәрелүче йомгаклау өлеше;

территорияләр төзекләндерү элементлары - декоратив, техник планировка, конструктив жайланмалар, үсемлек компонентлары, жиһазларның һәм бизәлешнең төрле төрләре, кече архитектура формалары, стационар булмаган объектлар, төзекләндерүнең состав өлеше буларак кулланыла торган тышкы реклама һәм мәгълүмат чаралары;

муниципаль берәмлек территориясендә төзекләндерү кагыйдәләре - Россия Федерациясе законнары һәм Россия Федерациясенең башка норматив хокукый актлары, шулай үк Россия Федерациясе субъектларының норматив хокукый актлары нигезендә муниципаль берәмлек территориясен төзекләндерү һәм төзекләндерү элементларына таләпләр, муниципаль берәмлек территориясен төзекләндерү чаралары исемлеге, аларны үткәрү тәртибе һәм вакыты белән билгеләнә торган муниципаль хокукый акт.

II. Территорияләрне жыештыру, төзекләндерүгә, тотуны оештыруга гомуми таләпләр

1. Жирлекнең бөтен территориясе һәм анда урнашкан барлык биналар (торак йортларны да кертеп) һәм корылмалар (алга таба - биналар, корылмалар) төзекләндерелергә, эчтәлеккә һәм жыештырылырга тиеш.

2. Гомуми файдаланудагы территорияләрне, шул исәптән урамнар, машина юллары, жирле әәмияттәге автомобиль юллары, яр буйлары, скверлар, пляжлар, башка объектлар биләгән жир кишәрлекләрен карап тотуны һәм жыештыруны оештыру вәкаләтле органнарны үз вәкаләтләре чикләрендә гамәлгә ашыра.

3. Физик һәм юридик затлар, аларның оештыру-хокукый рәвешләренә бәйсез рәвештә, милек хокукында, башкача яисә мәжбүри хокукта булган җир кишәрлеге территориясен (алга таба - җир кишәрлекләренә хокук ияләре), шулай ук гамәлдәге законнарда һәм әлеге Кагыйдәләрдә каралган күләмдә биналар, корылмалар, мөстәкыйль рәвештә яисә махсуслаштырылган оешмаларны үз акчалары исәбеннән җәлеп итү юлы белән карап тотуны һәм җыештыруны гамәлгә ашырырга тиеш.

Бина, корылма милекчелек хокукында яисә башка әйбер хокукында булган яисә берничә зат өчен мәжбүри хокукта булган очракта, җыештырылырга тиешле территория милек хокукындагы өлешкә яисә күчмәсез милек объектына башка хокукка пропорциональ рәвештә билгеләнә.

Җир кишәрлеге территориясендә төрле затларга караган берничә бина, корылма булса, территорияне тоту һәм җыештыру чикләре яктан килешүе белән билгеләнергә мөмкин.

Килешү булмаса, җыештырылырга тиешле территория барлык милекчеләр яисә башка затлар арасындагы тигез өлешләрдә билгеләнә. биналарның, корылмаларның хужалары (кулланучылары). Физик яисә юридик затка ия булган җир кишәрлеге билгеләнгән тәртиптә рәсмиләштерелмәгән очракта, җир биләмәсенә фактта урнашкан чиге буенча, биләмәдәге җир кишәрлеге булырга тиеш.

Бина, корылма милек хокукында яисә башка төрле хокукта булган очракта, берничә зат мәжбүри хокукта булса, фасадның эчтәлегенә яктан килешүе белән билгеләнергә мөмкин.

Килешү булмаса, фасадның каралышы милек хокукында яисә күчмәсез милек объектына башка хокукта өлешләргә пропорциональ рәвештә гамәлгә ашырыла.

4. Җирле эһәмияттәге автомобиль юлларын тоту һәм җыештыру "Дәүләт һәм муниципаль ихтияҗларны тәмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәт күрсәтүләренә сатып алу өлкәсендә контракт системасы турында" 2013 елның 05 апрелдәге 44-ФЗ номерлы федераль закон нигезендә гамәлгә ашырыла торган сатып алулар нәтиҗәләре буенча башкаручы тарафыннан гамәлгә ашырыла.

4.1. Җирлек территориясендә узучы тимер юл юллары әлеге корылмаларны файдаланучы оешмалар көче белән тәмин ителә.

4.2. Күпфатирлы йортларның йорт яны территорияләрен тоту һәм җыештыру күпфатирлы йортлар белән идарә итүнең бер ысулы: торак милекчеләре ширкәте яисә торак кооперативы яисә башка махсуслаштырылган кулланучылар кооперативы, идарәче оешма, күпфатирлы йортта гомуми мөлкәтне тоту һәм ремонтлау эшләрен башкаручы затлар тарафыннан - әлеге йортта күпфатирлы йортлар милекчеләре белән турыдан-туры идарә иткәндә гамәлгә ашырыла (алга таба - идарәче оешмалар).

5. Индивидуаль торак йортлар территорияләрен тоту һәм җыештыру мондый йортларның милекчеләре (яллаучылар) тарафыннан башкарыла.

6. Яшелләндерү һәм төзекләндерү элементларын тоту һәм карау түбәндәгеләренә гамәлгә ашыра:

а) бирелгән җир кишәрлеге чикләрендә - җир кишәрлегенә милекчеләре яисә башка хокук ияләре;

б) гомуми файдаланудагы яшелләндерелгән территорияләр чикләрендә - вәкәләтле орган яисә «Дәүләт һәм муниципаль ихтияҗларны тәмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәт күрсәтүләренә сатып алу өлкәсендә контракт системасы турында» 2013 елның 05 апрелдәге 44-ФЗ номерлы федераль закон нигезендә гамәлгә ашырыла торган сатып алу нәтиҗәләре буенча башкаручы тарафыннан гамәлгә ашырыла;

в) чикләнгән файдаланудагы яшелләндерелгән территорияләр чикләрендә (предприятиеләр, оешмалар, учреждениеләр) һәм махсус билгеләнештәге (санитария зоналары, су саклау зоналары, зиратлар, питомниклар) - әлеге объектлар хужалары;

г) йорт яны территорияләре чикләрендә - күпфатирлы йортлардагы торак урыннар милекчеләре яисә идарәче оешмалар;

д) җир өсте коммуникацияләренә, шул исәптән электр челтәрләренә, яктырту челтәрләренә, радиотелефонларның сак зоналарында күрсәтелгән коммуникацияләр хужалары;

е) җир асты коммуникацияләренә сак зоналарында (әгәр урнаштыру рөхсәт ителгән булса) - күрсәтелгән коммуникацияләр хужалары.

7. Кювет, торбалар, дренаж корылмаларын җыештыру һәм чистарту, урамнардан һәм юллардан грунт суларын һәм җир өсте суларын бүлеп бирү, яңгыр канализациясе һәм яңгыр сулары коелары коллекторларын чистарту аларны эксплуатацияләүче оешмалар тарафыннан башкарыла.

8. Җәмәгать бәдрәфләрен урнаштыру һәм тоту тәртибе гамәлдәге законнар, санитария кагыйдәләре һәм нормалары нигезендә билгеләнә.

Санитария һәм туалетларның техник торышы өчен җаваплылыкны аларның милекчеләре, хужалары, арендаторлары яки махсуслаштырылган оешмалар китерә, аларга хезмәт күрсәтә.

9. Автомобиль юларының юл буе полосасында яисә алар янәшәсендә урнашкан сервис (кибетләр, кафе, отельләр, АЗС, СТО, ял мәйданчыклары) объектларына бирелгән территорияләрне тоту һәм жыештыру мондый объектларның хужасы (милекчесе) тарафыннан гамәлгә ашырыла.

10.Төзекләндерү эшләрән башкару ешлыгы эшләрнең заказчысы тарафыннан объектларның тиешле санитар һәм техник торышын тәэмин итүне исәпкә алып билгеләнә.

11.Жирлек территориясен тоту һәм жыештыру чикләре бирелгән жир кишәрлегенең чикләре (жир кишәрлеге билгеләнгән тәртиптә рәсмиләштерелмәгән булса, биләмәдәге жир кишәрлегенең фактта урнашкан чиге буенча) нигезендә физик һәм юридик затлар тарафыннан билгеләнә.

12.Вәкаләтле орган жирлек территориясен, шул исәптән гомуми файдаланудагы территорияләрне, билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә карап тоту һәм жыештыру эшләренең үтәлешен тикшереп тора.

III. Алар урнашкан биналарны, корылмаларны һәм жир кишәрлекләрен тышкы күренешенә, фасадларының һәм коймаларының, юлларының, индивидуаль торак йортларының, яңгыр канализациясе челтәрләренең, күзәтү һәм яңгыр сулары коеларының, су бүлеп чыгару корылмаларының, техник элемент чараларының, тышкы яктырту объектларының, кече архитектура формаларының, стационар булмаган объектларының, төзелеш эшләрән житештерү урыннарының, күмү урыннарының тышкы кыяфәтенә, автотранспорт чараларын озак һәм кыска вакытлы саклау урыннарына карата таләпләр. Жирлек территориясен бәйрәмчә бизәү. Юл сервисы объектлары

3.1.Биналарны, корылмаларны һәм жир кишәрлекләрен карап тоту буенча гомуми таләпләр.

3.1.1.биналарны, корылмаларны һәм жир кишәрлекләрен милекчеләре яисә башка хокук ияләре үзләре яисә махсуслаштырылган оешмаларны үз акчалары исәбеннән жәлеп итү юлы белән тоталар.

3.1.2.биналарны, корылмаларны һәм жир кишәрлекләрен карап тоту биналарны, корылмаларны һәм алар урнашкан жир кишәрлекләрен төзекләндерүне үз эченә ала:

а) биналарның, корылмаларның фасадларын карап тоту;

б) жир участогын жыештыру һәм санитария-гигиена белән чистарту;

в) гражданныр, оешмалар һәм индивидуаль эшкүарлар эшчәнлеге нәтижәсендә барлыкка килә торган житештерү һәм куллану калдыкларын жыю һәм алып китү;

г) жир кишәрлегендә урнашкан яшелләндерү һәм төзекләндерү элементларын карап тоту һәм карау.

3.1.3.Биналарның, корылмаларның фасадлары төзелеш өлешендәге, декоратив бизәкләү һәм инженерлык элементларының күзгә күренеп торган зарарланулары булырга тиеш түгел һәм тиешле эстетик халәттә ярдәм итәргә тиеш. Бинаның фасадын буяу фасадының гомуми мәйданының 1%тан артыграгын тәшкит итмәскә тиеш.

3.2. Биналар, корылмаларның фасадлары эчтәлеге

3.2.1.Биналарның фасадлары, корылмалары эчтәлеге:

а) фасадларның, шул исәптән керү ишекләрен һәм козырекларын, балкон һәм көймә коймаларын, карнизларны, аерым баскычларны, төшү һәм баскычларны киртәләүне, витриналарны, декоратив детальләрне һәм башка конструктив элементларны үз вакытында ремонтлауны һәм торгызуны һәм аларның төсен;

б) дренажларның һәм сүүткәргечләрнең төзек хәлдә булуы һәм тотылуын тәэмин итү;

в) герметизация, жөйләрне сүтеп ябыштыру, ярыклар һәм казылмалар;

г) керү төркемнәрән торгызу, ремонтлау һәм үз вакытында чистарту, тәрәзә төпләре, подвалларга керү урыннары;

д) фасад өслекләрен, шул исәптән фасад элементларын, аларның торышына һәм эксплуатацияләү шартларына бәйле рәвештә, үз вакытында чистарту һәм юу;

е) тәрәзә һәм витриналарны, вывескаларны һәм күрсәткечләрне вакытында юу;

ё) язулардан, рәсемнәрдән, белдерүләрдән, плакатлардан һәм башка мәгълүмати-басма продукциядән, шулай ук граффитидан чистарту.

3.2.2.Милекчеләр, биналарның, корылмаларның хокук ияләре, торак булмаган биналарның төзелгән-кушып төзелгән биналары һәм тиешле вазыйфалар йөкләнгән башка затлар түбәндәгеләргә бурычлы:

а) кирәк булган саен, елга бер тапкырдан да ким түгел, фасадларны чистартырга һәм юарга,

б) кирәк булганда, елга ике тапкыр, язын (жылылык системаларын сүндергәннән соң) һәм көзен (жылыту сезоны башланганчы), тәрәзәләрне пыялалауның эчке һәм тышкы өслеген, балкон ишекләрен һәм көймәләрне, керү ишекләрен химик чаралар белән чистартырга һәм юарга;

- в) фасадның факттагы торышын исәпкә алып, агымдагы ремонт үткәрергә, шул исәптән фасадның төсен дә, 5-б ел цикләрендә ешлығын исәпкә алып;
- г) фасадның аерым элементларын (цокольларне, күселәрне, баскычларны, приямкаларны, керү ишекларен, капканы, цоколь тәрәзәларен, балконнарны һәм көймәларне, су үткәргеч торбаларны, тәрәзә төбөндәге отливларны, сызыкча ачышларны һәм башка конструктив элементларны) ремонтларга;
- д) чыгыш ясаучы конструкцияләр җимерелү ихтималы булган очракта саклау-кисәтү чараларын (коймалар, челтәрләр урнаштыру, элементның җимерелә торган өлешен демонтаж һ.б.) башкарырга;
- е) тышкы мәгълүматны (вывеска) урнаштыру чарасын, әгәр мондый вывеска эксплуатацияләnmәсә (арендатор (субарендатор) һәм башка очрактар төшеп калган очракта, демонтажларга.

3.2.3. Фасадларны эксплуатацияләгәндә түбәндәгеләр рөхсәт ителми:

- а) бина һәм корылмаларның фасадлары стеналары өслегенең зарарлануы (пычрануы): подтеклар, ефәк буюлар, ярыклар булу, штукатурка, тышлау җайланмалары булу, кирпич кладка зыян килү, тимер-бетон конструкцияләрнең саклык катламын өзү һ.б.
- б) панераара бәрелешләрнең герметизациясен бозу;
- в) штукатуркаларның, тышчаларның, фасадларның, биналарның яисә корылмаларның цоколь өлешенең бизәкле катламының зарарлануы (шартлавы, пычрануы), шул исәптән тәрәзә, керү приямкалары конструкциясенә төзексезлеге;
- г) биналар һәм корылмалар фасадларының чыгыш ясаучы элементлары: балконнар, лоджий, эркерлар, тамбурлар, карнизлар, козыреклар зарары (пычрануы);
- д) балконнарның, көймәларнең, парапетларның коймаларын җимерү (булмау, пычрану);
- е) бинаның фасадында һәм (яисә) түбәсендә, вәкаләтле орган белән килештерелгән паспортсыз тышкы мәгълүмат урнаштыру чаралары корылмаларында урнаштыру һәм эксплуатацияләү, гамәлгә кую такталарыннан, режимлы табличкалардан тыш;
- ё) афишалар, белдерүләр, плакатлар һәм башка мәгълүмати-басма продукцияне фасадларда, тәрәзәләрдә (шул исәптән тәрәзә уемының эчке ягында) алданрак куллану максатыннан элү һәм ябыштыру, биналарның, корылмаларның пыялаланган ишегендә (шул исәптән ишекнең пыяла өслегенең эчке ягында) пыяла белән ябыштырылган ишекләрдә;
- ж) биналар фасадына, корылмаларга граффити төшерү, бу биналар милекчеләрнең ризалыгын алмыйча, күпфатирлы йорттагы корылмалар, урыннар милекчеләре.

3.2.4. Подъездларга кергәндә мәгълүмати стендлар урнаштыру; проект карары нигезендә биналар түбәсендә эфир телевидениесен күмәк кабул итү системаларының антенналары һәм кабельләре урнаштыру рөхсәт ителә.

3.3. Йорт билгеләре

3.3.1. Биналар, корылмалар йорт билгеләре белән җиһазланган булырга тиеш.

3.3.2. Аншлаглар һәм номер билгеләре төзек хәлдә дә булырга тиеш. Аншлагларның һәм номер билгеләренең чисталыгы һәм төзеклеге өчен биналарны карап тоту өчен җаваплы затлар җаваплы.

3.4. Керү төркемнәре (төеннәр)

3.4.1. Биналарның, корылмаларның керү төркемнәрен яктырту җайланмасы, навес (козырегы), өслекләре бәйләү элементлары (баскычлары һ.б.), инвалидларны һәм халыкның аз мобильле төркемнәрен күчерү өчен җайланмалар (пандуслар, култыксалар һ.б.) белән җиһазландырырга кирәк.

Пандус горизонталь канаулардан башка кытыршы текстуралы материалдан башкарылырга тиеш. Талаучы конструкцияләр булмаганда, пандуслар кимендә 75 мм биеклектәге бораулар каралган. бордюр пандусының авышуы 1:12 кабул ителә.

Пандус яки аның озынлыгы 9 м дан артык борылганда һәр 9 м саен 1,5 x 1,5 м зурлыктагы горизонталь мәйданчыкны күздә тоту тәкъдим ителә. Ахырдан горизонталь мәйданчыкларда төшү өчен дренаж җайланмаларын проектларга кирәк. Пандусның башында һәм ахырында юлның горизонталь участкаларын әйләнә-тирәдәге өслекләрдән аерылып торган текстура һәм төс белән башкарырга кирәк. Баскычның ике ягында да яки пандуста да стенадан 40 мм ераклыктагы түгәрәк яки турыпочмаклы кисемтә 800-920 мм биеклектә тоткалар каралган. Баскычларның киңлеге 2,5 м һәм аннан да киңрәк булганда, бүлүче тоткалар күздә тотыла. Тоткычларның озынлыгы һәр яктан 0,3 м дан да ким булмаган баскычның озынлыгы яки озынлыгы зуррак билгеләнә. Кул эше конструкциясе кулның металл белән орынуын булдырмашка тиеш.

3.4.2. Керү төркемнәрен проектлаганда, биналарның, корылмаларның, фасадларын яңартканда, үзгәрткәндә түбәндәгеләр рәхсәт ителми:

- а) гомуми файдаланудагы территориядә чыга торган фасадлардагы жир өсте тигезлегеннән 1,2 м дан югарырак урнашкан биналарга подвалга һәм цоколь катына керү жайланмасы;
- б) жәяүлеләр хәрәкәтенә комачаулаучы терәк элементларын (колонналар, столкар һ.б.) урнаштыру;
- в) бина фасадының комплекслы чишелешен исәпкә алып, проект документациясен эшләнмишә ике һәм аннан күбрәк керү жайланмасы (булганнарын исәпкә алып);
- г) тротуарлар зонасында урам-юл челтәре зонасында жиңел конструкцияләрдән (баскычлар, пандуслар, баскыч, яшелләндерү) керү төркеме элементларының минималь норматив киңлегә 0,5 метрдан артыкка яқын тротуарга урнаштыру;
- д) күпфатирлы йортта урыннар милекчеләре ризалыгын алмыйча, керү төркемен күпфатирлы йортта урнаштыру;
- е) торак урын милекчесенең ризалыгын алмыйча керү төркемен урнаштыру өчен балкон куллану;
- ж) күпфатирлы йортларда урнашкан торак булмаган биналарның керү төркемнәре, вәкаләтле орган белән килештермишә үз белдеге белән урнаштыру.

3.5. Түбәләр

3.5.1. Биналар, корылмалар, су үткәрү системасы элементлары, төтен һәм вентиляция системалары төзек хәлдә булырга һәм теләсә нинди һава шартларында йорт һәм жәяүлеләр өчен куркыныч тудырмаска тиеш.

3.5.2. Кышын биналарның милекчеләре һәм башка хөкүк ияләре, шулай ук күпфатирлы йортлар белән идарә иткәндә идарәче оешмалар тарафыннан түбә кардан, боздан һәм боз сөңгеләреннән вакытында чистарту оештырылырга тиеш. Жәяүлеләр зонасына чыга торган якларда кар түбәсен чистарту участкалар киртәсә белән башкарылырга һәм барлык кирәкле чаралар кабул ителергә тиеш, бары тик тәүлекнең яқты вакытында гына. Түбәнең калган скатларынан кар ташлау, шулай ук яссы түбәләр эчке ишегалды территорияләренә чыгарылырга тиеш. Ташланган түбә жәяүлеләр өчен юлларга, жәмәгать транспортын көтү тукталышына, карның үткән өлешенә һәм кичекмәстән жыештырылырга тиеш.

3.5.3. Кар һәм наледи ыргытканда, имчәкләр, ремонт һәм башка эшләр башкарганда түбәдә агач һәм куакларны, электр белән тәэмин итүнең һава линияләрен, яктырту һәм элемент, юл билгеләрен, юл билгеләрен, юл киртәләрен һәм жайланмаларын, жәмәгать транспортын көтү павильоннарын, биналарның декоратив һәм инженерлык элементларын саклауны тәэмин итә торган чаралар күрелергә тиеш. Күрсәтелгән элементлар зарарланган очракта, алар түбәне чистарткан һәм зарарланган очракта торгызылырга тиеш.

3.5.4. Биналарның түбәләре, корылмалары су үткәргечләре булырга тиеш, алар жәяүлеләргә һәм жәяүлеләр зоналарына агып төшә торган суның турыдан-туры эләгүенә юл куймый. Желоба, воронка, водостоклар аерылгысыз булырга һәм жыелган су күләменәң үткәргүенә исәпләнергә тиеш. Юл кырыйларына жәяүлеләр зоналары булган биналар ягына чыга торган шоферлар жәяүлеләр юлыннан читкә китәргә тиеш.

3.5.5. Рәхсәт ителми:

- а) түбә өстендә түбәләр, түбә өчен билгеләнгән предметлар (көрәкләр, скрепкалар, ломнар), төзелеш материаллары, ремонт калдыклары, файдаланылмый торган механизмнар һәм башка предметлар төзү;
- б) су үткәргеч торбалар чокырларына боз, кар һәм чүп-чар биналарының түбәсеннән ташлану.

3.6. Жир кишәрлекләрен карап тоту

3.6.1. Жир кишәрлекләренең территорияләрен карап тоту түбәндәгеләрне үз эченә ала:

- а) көндәлек чүп-чардан, яфрактардан, кардан һәм боздан (наледи) жыештыру;
  - б) юлларның, күперләренең, урамнарның, тротуарларның, юл йөрү юлларының, жәяүлеләр территорияләренең бозлавыкка каршы материалларын эшкәртү;
  - в) кар көрәү һәм себерү;
  - г) кар һәм боз чыгару (кар-боз берәмлекләре);
  - д) контейнер майданчыкларын, барлык төр калдыктар өчен контейнерлар, чүп савытлары, эскәмияләр, кече архитектура формаларын һәм башкаларны чиста һәм техник яктан төзек хәлдә тоту;
  - е) чүп-чар жыю камераларын, контейнерларны (бункерларны) һәм контейнер майданчыкларын жыештыру, юу һәм дезинфекцияләү;
- Яңгыр һәм кар суларын бүлеп чыгару;
- ж) каты коммуналь, эре габаритлы һәм башка калдыктарны жыю һәм алып китү;

- з) тузан жыйдыруны һәм һаваның дымлануын киметү өчен территориядә су сибү;
- й) коммуналь билгеләнештәге объектларны, инженерлык коммуникацияләрен (корылмаларын), юлларны, тимер юл юлларын, күперләрен, жәяүлеләр өчен кичүләрен төзөгәннән, реконструкцияләгәннән һәм ремонтлаганнан соң төзекләндерүнең бозылган элементларын торгызу, реставрацияләү, археологик һәм башка жир эшләре уздыру;
- к) гамәлдәге дәүләт стандартлары таләпләре нигезендә смотр һәм яңгыр сулары агызу коеларын (яңгыр сулары канализациясен), жир асты коммуникацияләре (корылмалары) коеларын карап тоту;
- л) жир кишәрлекләренең киртәләрен карап тоту, шул исәптән чит затлар территориясенә керү һәм (яисә) калдыкларны рөхсәтсез урыннарда урнаштыру мөмкинлеген юкка чыгара торган жимерелгән (сүтелгән, жимерелгән) биналарның, корылмаларның коймаларын урнаштыру һәм карап тоту, шулай үк аларны пычрактан, кардан һәм мәгълүмати-басма продукциядән вакытында чистартуны тәмин итү.

3.7. Юлларны карап тоту:

3.7.1. Юлларны тоту "Дәүләт һәм муниципаль ихтияжларны тәмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәт күрсәтүләрен сатып алу өлкәсендә контракт системасы турында" федераль закон нигезендә гамәлгә ашырыла торган сатып алулар нәтижеләре буенча башкаручы тарафыннан гамәлгә ашырыла;

3.7.2. Юллар территорияләрен карап тоту түбәндәгеләрне үз эченә ала:

- а) юллар ремонты, тротуарлар, ясалма юл корылмалары, квартал эчендәге машина юлларын;
  - б) тротуарлардан (жәяүлеләр зоналары, сукмаклар) һәм юлларның, ясалма юл корылмаларының пычрак, чүп-чар, кар һәм боз жыештыруны;
  - в) юл өслекләрен юю һәм сиптерү;
  - г) газларны һәм яшел утыртмаларны карау;
  - д) жәмәгать һәм тимер юл транспортының тышкы яктырту терәкләрен һәм контакт челтәрен ремонтлау;
  - е) кече архитектура рәвешләрен ремонтлау һәм буюу;
- ясалма юл корылмалары составына керә торган смотр һәм яңгыр сулары коеларын, таулы канауларны һәм ачык лотокларны төзү, ремонтлау һәм чистарту;
- ж) коймаларны, коймаларны, турникетларны, кече архитектура формаларын ремонтлау, ремонтлау һәм ел саен буюу.

3.7.3. Юл капланмаларын саклау максатларында түбәндәгеләр рөхсәт ителми:

- а) йөкне сөйрәп ташу;
- б) рельслар, бүрәнәләр, тимер балчыклар, торбалар, кирпич төяү-бушату эшләрен башкарганда һәм аларны төзөгәндә;
- в) юл өлешендә һәм тротуарларда төзелеш материаллары һәм төзелеш калдыкларын ыргыту һәм (яисә) складлау.

3.7.4. Юлларны төзекләндерүнең аерым элементларына карата таләпләр:

- а) жәяүлеләр өчен юл куймый торган металл киртәләренң һәм тротуар баганаларының сезонлы япмасы кышкы сезон тәмамланганнан соң, төзекләндерү айлыгы уздырылган чорда ел саен гамәлгә ашырыла. Каплама алдыннан ремонтланган, пычрактан чистартылган, юылган һәм грунтланган булырга тиеш;
- б) барлык юл билгесе заказчы тарафыннан билгеләнгән срокларда һәм чиратлылык тәртибендә юл билгеләре ясауга расланган паспортлар (схемалар) нигезендә башкарылырга тиеш;
- в) юлларның юл билгеләре таләп ителә торган төсләр һәм яктылык-техника характеристикаларын, эләктерү коэффициентын, эксплуатацияләүнең бөтен чоры давамында мәйдан буенча сакланышын тәмин итәргә тиеш;
- г) юл билгеләрен беркетү конструкцияләре һәм системалары монтажның күренү шартларына һәм мөмкинлекләренә карап сайлана;
- д) юл билгеләре төзек хәлдә булырга, вакытында чистартылырга һәм юылырга тиеш.
- е) вакытлыча билгеләнгән юл билгеләре аларны урнаштыру зарурлыгын китереп чыгарган сәбәпләренә бетергәннән соң бер тәүлек эчендә кими;
- ё) визуаль-коммуникация системасы элементлары: транспорт һәм жәяүлеләр хәрәкәте юнәлешләре күрсәткечләре, жирлекнең планировка-структур элементлары күрсәткечләре юлларда һәм транспорт чишелешләрендә аларга таба хәрәкәт итү юнәлешен күрсәтү өчен билгеләнә.

3.8. Шәхси торак йортларның эчтәлеге һәм территорияне төзекләндерү

3.8.1. Индивидуаль торак йортлар милекчеләре (яки) яллаучылар (алга таба - торак йортлар хужалары), әгәр канун яки килешү белән башкасы каралмаган булса, түбәндәгеләр бурычлы:

а) торак йортлар фасадларының, коймаларның (заборларның), шулай ук йорт биләмәсе чикләрендә башка корылмаларның тиешле торышын тәэмин итәргә, аларны вакытында ремонтлауны һәм буяуны үз вакытында башкарырга;

б) торак йортта номерлык тамгасы булырга һәм аны төзек хәлдә тотарга;

в) йорт биләмәсе территориясен тәртиптә тотарга; чүп үләннәрен чаптырырга: Сосновский борщевикны юк итәргә, кыргый киндер (кыргый чүп каннабисы) һәм үзе үскән мэк (кыргый, кыр).

г) йорт биләмәләре чикләрендә яшел утыртмаларны тәртиптә тотарга, куакларны һәм агачларны санитар кисеп алырга, газүткәргечләрнең, кабельле һәм һава линияләренең һәм башка инженерлык челтәрләренең саклау зонасында агач утыртмаска;

д) су агызу өчен канаулар һәм торбалар чистартырга, язгы чорда кар сулары агып төшүне тәэмин итәргә;

е) бирелгән жир кишәрлеге чикләрендә санитария нормалары нигезендә жиһазлау үзәкләштерелгән канализация булмау: жирле канализация, чүп базасы, бәдрәф, даими рәвештә аларны чистарту һәм дезинфекцияләү;

каты һәм эре габаритлы калдыкларны махсус мәйданчыкларда урнаштырылган контейнерларга урнаштырырга;

ж) билгеләнгән тәртип нигезендә каты коммуналь һәм эре габаритлы калдыкларны үз вакытында жыеп алуны һәм чыгаруны тәэмин итәргә.

3.8.2. Шәхси торак төзелеше территориясендә рөхсәт ителми:

а) йорт биләмәләре чикләреннән читтәге киртәләр урнаштырырга;

б) йорт биләмәләре һәм аларга якин территорияләрдә яфрактарны, калдыкларның һәм чүп-чарның теләсә нинди төрләрен яндырырга;

в) күмер, тара, утын, эре габаритлы калдыкларны, төзелеш материалларын, йорт биләмәләре территориясен кушарга;

г) йорт биләгән территория өчен транспорт чараларын юарга;

е) үзәкләштерелгән канализация булмаганда бирелгән жир кишәрлеге чикләрендә санитария нормаларына туры китереп жиһазландырырга: жирле канализация, юынгыч чокыр, бәдрәф, аларны даими рәвештә чистарту һәм дезинфекцияләү;

каты һәм эре габаритлы калдыкларны махсус мәйданчыкларда урнаштырылган контейнерларга урнаштырырга;

ж) билгеләнгән тәртип нигезендә каты коммуналь һәм эре габаритлы калдыкларны үз вакытында жыеп алуны һәм чыгаруны тәэмин итәргә.

3.8.2. Шәхси торак төзелеше территориясендә рөхсәт ителми:

а) йорт биләмәсе чикләреннән читтәге киртәләргә урнаштырырга;

б) йорт биләмәләре һәм аларга якин территорияләрдә яфрактарны, калдыкларның һәм чүп-чарның теләсә нинди төрләрен яндырырга;

в) күмер, тара, утын, эре габаритлы калдыкларны, төзелеш материалларын, йорт биләмәләре территориясен кушарга;

г) йорт биләгән территория өчен транспорт чараларын юарга;

д) ишегалды корылмалары төзәргә, йорт биләмәләре территориясе өчен чүп-чар чокырлары корырга;

е) әлеге территорияне үтеп керүне тоткарлый торган яисә махсус транспорттан һәм урып-жыю техникасыннан файдалану мөмкинлеген тоткарлый торган киртәләргә урамда урнаштырырга;

ё) территорияне төзекләндерү элементларын жиһазлау һәм бозарга, сулыкларны корырга;

ж) йортка ия булган территория өчен комплектланган (төзексез) транспорт чарасын сакларга;

з) янәшәдәге территорияне теләсә нинди калдыклар белән чүпләргә;

и) ясалма чүплек жайланмаларын, сыек пычракны аерып, житештерү һәм куллану калдыкларын юл өлешендә алып чыгуны билгеләргә.

3.8.3. Жир кишәрлеге хужасы хужалык корылмалары төзегән очракта, янәшәсендәге территориядә төзелеш материалларын вакытлыча кушарга (6 айга кадәр) рөхсәт ителә. Шулай ук вакытта автотранспортка бару тәэмин ителергә тиеш.

3.9. Яңгыр канализациясе челтәрләрен, күзәтү һәм яңгыр коеларын, су чыгару корылмаларын тоту.

3.9.1. Күзәтү һәм яңгыр сулары коелары, жир асты коммуникацияләре коелары, люклар (рәшәткәләр) ябык хәлдә булырга һәм транспорт һәм жәяүлеләр иминлеген тәэмин итә торган төзек хәлдә булырга тиеш.

3.9.2. Кабул итү бүлмэләрен, түпик, смотр һәм башка коеларны һәм камераларны карап тоту, чистарту һәм төзек техник хәлдә тоту гамәлдәге дәүләт стандартлары таләпләре нигезендә аларның хужаларын тәмин итә.

3.9.3. Жирлектә магистраль һәм квартал эчендәге яңгыр канализациясе челтәрләрен тоту һәм эксплуатацияләү махсулаштырылган оешмалар белән шушы максатларга жирлек бюджетында каралган чаралар чикләрендә төзелгән шартнамәләр нигезендә гамәлгә ашырыла.

Ведомстводагы яңгыр канализациясе челтәрләрен тоту һәм эксплуатацияләү тиешле оешмалар акчалары исәбеннән башкарыла.

Хужасыз инженерлык коммуникацияләре һәм күзәтү коелары юлларны карап тотучы махсулаштырылган оешмалар тарафыннан тиешле куркынычсыз хәлдә ярдәм күрсәтелергә тиеш.

3.9.4. Яңгыр сулары канализациясе коллекторларын саклау максатларында коллекторның һәр ягына саклау зонасы - 2 м билгеләнә.

3.9.5. Ливия канализациясе коллекторларының сак зонасы чикләрендә тиешле документларны рәсмиләштермичә һәм язмача килештермичә файдаланыла торган оешма, башка органнар белән гамәлдәге законнарда билгеләнгән очракларда түбәндәгеләр рөхсәт ителми:

а) жир эшләрен башкарырга;

б) яңгыр сулары канализациясе челтәрләрен жиимерергә, су кабул итү люкларын ватарга яисә жиимерергә;

в) сәүдә, хужалык һәм көнкүреш корылмалары төзөргә, урнаштырырга;

3.9.6. Су үткәргечләр, канализация, су сиптерү жайланмалары, системалар, челтәрләр һәм корылмаларның төзөксезлеге, шулай ук газ, тротуарларга, урамнарга һәм ишегалды территорияләренә су агызу су агызу рөхсәт ителми.

3.9.7. Жирлек территориясендә йота торган коеларны һәм парга пешерү мәйданчыкларын төзү рөхсәт ителми.

3.9.8. Яңгырлы коеларның рәшәткәләре даими рәвештә чистартылган хәлдә булырга тиеш. Аларның үткәрү сәләтен чикли торган тыгылу, рәшәткәләрне һәм коеларны тутыру рөхсәт ителми. Коелау канализациясенә күзәтү һәм яңгыр сулары коеларын профилактик тикшерү һәм аларны чистарту елына кимендә ике тапкыр башкарыла. Смотр һәм яңгыр сулары коеларын чистартканнан соң, барлык пычанулар кичекмәстән чыгарылырга тиеш.

3.9.9. Күзәтү коеларының люкларын тарттыру юл өлеше, тротуарлар, жәяүлеләр һәм велосипед юллары, яшел зоналар өслекле бер дәрәжәгә башкарылырга тиеш.

Юл өлеше, тротуарлар, жәяүлеләр һәм велосипед юллары, яшел зоналар, 2 см дан да артыкка булмаган яшел зоналар, су сиптерү коелары люкларын катнаштыру дәрәжәсе 3 см дан артмаска да мөмкин.

3.9.10. Түбәләре яки рәшәткәләре жиимерелгән яки булмаган коммуналь коелар ачылганнан соң үк эксплуатацияләүче оешма тарафыннан чикләнгән булырга тиеш. челтәрләр тиешле кисәтү билгеләре белән билгеләнгән һәм билгеләнгән срокларда алмаштырылган.

3.9.11. Планлы эшләрдә инженерлык челтәрләрендә канализация суларын агызу якындагы коеларда канализация челтәре, сүүткәргеч су һәм жылылык челтәрләреннән су агызыла - яңгыр канализациясенә (ул булса). Юлга су түгү тыела.

Чигенү нәтижеләрен бетерү зыян күргән инженерлык челтәрләре хужалары акчалары исәбеннән дә башкарыла.

3.9.12. Яңгыр суы канализациясе челтәрләренә төзек техник торышы өчен жаваплылык (шул исәптән люкларны, рәшәткәләрне вакытында ябу) эксплуатацияләүче оешмаларга йөкләнә.

3.10. Элемтәнең техник чараларының эчтәлегә

3.10.1. Кабельле элемтә линияләрен, телевидение, радио, Интернет һәм биналарны инженер-техник тәмин итү өчен билгеләнгән башка шундый челтәрләрне урнаштыру жир асты юлы белән (траншеяларда, каналларда, тоннельләрдә) гамәлгә ашырыла.

3.10.2. Биналарга тышкы коммуникацияләрне башка ысул белән (һава, жир өсте) үткәрү, файдаланыла торган оешмаларның техник шартларын алу шарты белән, аларны жир астында урнаштыру мөмкин булмаган очракта гына рөхсәт ителә.

3.10.3. Асылмалы элемтә линияләрен һәм һава-кабельле кичүләрне беркетү сыйфатында куллану рөхсәт ителми:

а) автомобиль юлларын төзөкләндерү элементлары: светофорларны, юл билгеләрен урнаштыру өчен билгеләнгән юл киртәләре, элементлар һәм конструкцияләр;

б) фасадларның элементлары, түбэлэр, бина диварлары һәм корылмалары (төтен, вентиляция, телевидение һәм радионы күмәк кабул итү системалары антенналары, фронтоннар, козыреклар, ишеклар, тәрәзэлэр).

3.10.4.рөхсәт ителми:

а) пересекать дороги при прокладке кабелей связи воздушным способом от одного здания к другому;

б) кабель запасларын бүлүче муфт шкафыннан тыш урнаштырырга;

3.10.5. Милекчелэр (хужалар) техник элемтә чараларын (кабельлэр, кабельләрне беркетү элементлары, бүлү һәм мөфт шкафлары һәм башкалар), шулай ук алар ярдәмендә тиешле хәлдә кушыла торган техник җайланмаларны (өслекләрне һәм/яки изоляция тышчасын булдырмыйча, покраскасы булмау, коррозия һәм/яки механик зарарланулар булу, үткәргечләр һәм/яки аларны электр тапшыру терәкләренә һәм / саннар үткәргечләр үткәру) тәэмин итәргә тиеш.

3.11. Тышкы яктырту объектларын (чараларын) тоту

3.11.1.Тышкы яктырту элементларына яктырткычлар, кронштейннар, терәкләр, чыбыклар, кабельләр, туклану чыганаclarы (шул исәптән җыю, туклану пунктлары, идарә әржәләре) керә.

3.11.2.Урамнар, юллар, җәяүлеләр өчен тротуарлар, торак кварталлар, ишегаллары, предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар территорияләре, шулай ук җәмәгать һәм торак биналарның аншлаgлары һәм номерлы билгеләре, юл билгеләре һәм күрсәткечләр, җирлек мәгълүматы элементлары һәм витриналар тәүлекнең караңгы вакытында яктыртылырга тиеш.

3.11.3.Милек формаларына карамыйча биналар һәм корылмаларның милекчеләре, проектларга ярашлы, биналарның һәм корылмаларның архитектура-сәнгать яктырткычлары булуын һәм эшләвен тәэмин итәргә тиеш.

3.11.4.Төп мәйданнарда, магистральләрдә һәм урамнарда, транспорт тоннельләрендә эшләмәүче яктырткычлар саны 3 %тан артмаска тиеш, башка җирлек территорияләрендә (район билгеләнешендәге урамнар, ишегалды территорияләре) -5 %, җир асты җәяүлеләр кичүләрендә - 10 % көндөзгә һәм кичке режимнарда (10 кабызылган яктырткычта бер мөһим булмаган юл рөхсәт ителә).

3.11.5.терекөмеше булган газ-разрядлы лампалар бу максатлар өчен махсус билгеләнгән биналарда сакланырга һәм утильләштерү өчен махсуслаштырылган предприятиеләргә чыгарылырга тиеш.

Әлеге төр лампаларны җирлек чүплекләренә, чүп эшкәртү заводларына чыгару рөхсәт ителми.

3.11.6.Металлик терәкләр, кронштейннар һәм тышкы яктырту җайланмаларының башка элементлары чиста булырга, крен, коррозия учаклары булмашка һәм кирәк булган саен милекчеләр (хужалар, кулланучылар) белән буюлырга, ләкин кимендә өч елга бер тапкыр, төзек хәлдә калырга тиеш.

3.11.7.Тышкы яктыртуның бердәм системасына тоташтырылган урам һәм йорт яны яктыртуын тоту һәм ремонтлау сатып алу нәтижәләре буенча башкаручы тарафыннан “Дәүләт һәм муниципаль ихтияжларны тәэмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәтләр сатып алу өлкәсендә контракт системасы турында” 2013 елның 05 апрелендәге N 44-ФЗ номерлы федераль закон нигезендә гамәлгә ашырыла.

2013 елның 5 апрелендәге 44-ФЗ номерлы «Дәүләт һәм муниципаль ихтияжларны тәэмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәт күрсәтүләр сатып алу өлкәсендә контракт системасы турында»гы Федераль закон

Торак йортларны гамәлгә кертү җайланмаларына тоташтырылган йорт яны яктырткычын тоту һәм ремонтлау идарәче оешмалар тарафыннан гамәлгә ашырыла.

3.11.8.Җәмәгать (тимер юл) транспортының тышкы яктырту терәкләре, җәмәгать (тимер юл) транспортының контакт челтәре терәкләре, саклау, бүлү киртәләре, юл корылмалары һәм юл җиһазлары элементлары буюлган булырга, язмалардан һәм теләсә нинди мәгълүмати-басма продукциядән чистартылырга, төзек хәлдә һәм чисталыкта булырга тиеш.

3.11.9.Тышкы яктырту баганаларын, иҗтимагый (тимер юл) транспортының контакт челтәре терәкләрен алыштырганда күрсәтелгән конструкцияләр демонтажланырга һәм челтәрләр хужалары тарафыннан өч тәүлек эчендә алып барылырга тиеш.

Тышкы яктыртуның сынган терәкләрен чыгару юллардагы терәк хужасы тарафыннан кичекмәстән, калган территорияләрдә - шундый кирәк (демонтаж) табылганнан соң бер тәүлек эчендә башкарыла.

3.11.10.Җәмәгать (тимер юл) транспортының яктырту һәм контакт челтәре терәкләрендә урнаштырылган барлык элементларның һәм объектларның төзек һәм куркынычсыз тышкы кыяфәте өчен әлеге терәкләрнең милекчәсе (хужасы) җаваплы.

3.11.11.чыбыкларның өзекләре, терәкләрнең, изоляторларның зарарланулары булганда тышкы яктырту җайланмаларын эксплуатацияләү рөхсәт ителми.

Электр үткәргечләре өзелү яки терәкләрнең зарарлануы белән бәйле тышкы яктырту җайланмалары эшендә тәртип бозуларны, ачыкланганнан соң ук кичекмәстән юкка чыгарырга кирәк.

3.11.12.чыбыкларны һәм кабельләрне челтәргә һәм тышкы яктырту җайланмаларына тоташтыру рөхсәт ителми.

3.11.13.Тышкы яктырту объектларының яисә объектларның, шулай ук тышкы яктырту объектларының (хуҗаларының) милекчеләре (хуҗалары), шулай ук тышкы яктырту объектларына (чараларына) хезмәт күрсәтүче оешмалар түбәндәгеләргә бурычлы:

- а) урамнарны, юлларны, терәкләрнең һәм яктырткычларның сыйфатын, яктырткычларны тиешенчә яктыртуны күзәтергә җайланмалар бозылганда яисә зарарланганда үз вакытында ремонтланырга;
- б) билгеләнгән тәртип нигезендә яктыртуны кабызуны һәм сүндерүне күзәтергә;
- в) тышкы яктыртуны һәм бизәүне урнаштыру, тоту, урнаштыру һәм эксплуатацияләү кагыйдәләрен үтәргә;
- г) тышкы яктырту фонарьларын вакытында алыштырырга.

3.11.14. тротуарларда урнашкан җәмәгать транспортының мачта һәм тышкы яктырту баганалары тирәсендә территорияләргә җыештырган өчен җаваплылык тротуарларны җыештыру өчен җаваплы затларга йөкләнә.

Трансформатор һәм бүлү подстанцияләренә якин территорияләргә, автоматик режимда эшләүче (хезмәт күрсәтүче персоналдан башка) башка инженерлык корылмаларын җыештыру өчен җаваплылык әлеге объектлар урнашкан территорияләргә хужаларына йөкләнә.

3.12. Кече архитектура формаларын тоту

3.12.1. Кече архитектура формаларына монументаль-декоратив бизәлеш элементлары, мобиль һәм вертикаль яшелләндерү җайланмалары, су җайланмалары, муниципаль җиһазлар, җирлек территориясендә коммуналь-көнкүреш һәм техник җиһазлар керә.

3.12.2. Кече архитектура рәвешләрен карап тоту бирелгән җир кишәрлекләргә чикләрендә, гомуми файдалану территорияләрендә җир кишәрлекләргә хокук ияләргә тарафыннан гамәлгә ашырыла - сатып алу нәтижәләргә буенча, ул "Дәүләт һәм муниципаль ихтыяҗларны тәмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәтләр сатып алу өлкәсендә контракт системасы турында" 2013 елның 05 апрелендәге 44-ФЗ номерлы федераль закон нигезендә гамәлгә ашырыла.

3.12.3. Кече архитектура формалары хужалары бурычлы:

- а) чиста һәм төзек хәлдә кече архитектура формаларын карап тоту;
- б) язгы чорда кече архитектур формаларга планлы карау башкарырга, аларны иске буядан, күгәрктән, юдырудан, буядан чистартырга, шулай ук сынган элементларны алыштырырга;
- в) кышкы чорда кече архитектура формаларын, шулай ук аларга кар һәм наледидан якин килүләргә чистартырга;
- г) тигез кырлы өслек белән комлыклар корырга, комлыкларда елына кимендә бер тапкыр ком кисәкләргә алыштырырга;
- д) балалар, спорт, хужалык майданчыклары һәм ял итү майданчыклары җиһазларының конструктив элементларының ныклыгы, ышанычлылыгы һәм иминлеге таләпләргә туры килүен күзәтергә;
- е) фонтаннар эшләү чорында су өслеген чүп-чардан көн саен чистартырга.

3.12.4. рөхсәт ителми:

- а) кече архитектур формаларны билгеләү буенча кулланмау (балалар үен майданчыкларында өлкәннәрнең ял итүе, спорт майданчыкларында киём киптерү һ.б.);
- б) кече архитектура формаларында теләсә нинди мәгълүмати-басма продукцияне эләргә һәм ябыштырырга;
- в) кече архитектура формаларын һәм аларның конструктив элементларын сындырырга һәм ватарга;
- г) фонтаннарда коенырга.

3.13. Стационар булмаган объектларны карап тоту

3.13.1. Стационар булмаган объектларны урнаштыру мондый объектларны муниципаль хокукый актта билгеләнгән тәртиптә урнаштыру схемасы нигезендә гамәлгә ашырыла.

3.13.2. Җир кишәрлеген арендага шартнамәсә срогы тәмамлангач, стационар булмаган объект арендатор тарафыннан демонтацияләнергә, ә җир кишәрлеге иреккә чыгарылырга һәм башлангыч халәتكә китерелергә тиеш.

3.13.3. Стационар булмаган объектларның милекчеләргә булган юридик һәм физик затлар бурычлы:

- а) аларны ремонтларга һәм буярга. Ремонт проект документациясендә билгеләнгән тышкы кыяфәтне һәм төстү саклап калуны исәпкә алып башкарылырга тиеш;
- б) янәшәдәге территориядә яшел утыртмаларның, газларның, бордюр ташының, кече архитектура рәвешләренең (алар булса) сакланышын күзәтергә, күрсәтелгән территорияне әлеге Кагыйдәләрдә билгеләнгән таләпләр нигезендә карап тотарга;
- в) стационар булмаган объектлар янындагы урналарны билгеләргә, чүп-чарларны кирәк булган саен көн дәвамында чистартырга, әмма тәүлеккә кимендә бер тапкыр, урналарны елына бер тапкырдан да ким булмаган күләмдә буярга.

3.13.4 рөхсәт ителми:

- а) төзелешнең стационар булмаган объектларына, козырекларга, навесларга һәм проектларда каралмаган башка конструкцияләргә;
- б) стационар булмаган объектлар янында сәүдә-суыткыч җайланмасы куярга;
- в) стационар булмаган объектларның һәм аларның түбәләрендә тараны, товарларны, детальләргә, көнкүреш һәм җитештерү характерындагы башка предметларны берләштерергә, шулай ук стационар булмаган объектларны склад максатларына яраклаштырырга;
- г) стационар булмаган объектлар арасында җиһаз, калдыклар белән янгынга каршы өзәлүнә тәэмин итәргә.

3.14. Төзелеш эшләрен башкару урыннарын тоту

3.14.1. Төзелеш мәйданчыкларын карап тоту, ремонт, төзелеш һәм башка төр эшләр тәмамланганнан соң төзекләндерүне яңарту йорт салучыга йөкләнә.

Эш алып барылмаган төзелеш объектлары төзелеш сеткалары белән ябылырга тиеш

3.14.2. Эшләр башланганчы, шулай ук төзелеш, ремонт һәм башка төр эшләрне җитештерү чорында:

- а) төзелеш мәйданы территориясенә бөтен периметры буенча башкарма комитетның хокукый актлары таләпләре нигезендә типовой киртә урнаштырырга;
- б) төзелеш мәйданчыгы киртәсенә гомуми тотрыклылыгын, ныклыгын, ышанычлылыгын, эксплуатация куркынычсызлыгын тәэмин итәргә;
- в) төзелеш мәйданчыгы киртәсенә тиешле техник торышын, аның чисталыгын күзәтергә, пычрактан, кардан, наледидан, мәгълүмати-басма продукциядән һәм граффитидан вакытында чистартырга;
- г) төзелеш мәйданы территориясенә кәргәндә төзелеш объектының гамәлдәге төзелеш нормалары һәм кагыйдәләре таләпләренә җавап бирә торган мәгълүмат тактасын урнаштырырга һәм аны тиешле хәлдә тотарга;
- д) төзелеш мәйданчыгы периметры буйлап тышкы яктыртуны тәэмин итәргә;
- е) төзелеш мәйданчыгына төзекләндерелгән подъездлар, урамнарның (машина юлларының) үтү өлешенә пычрак һәм чүп-чар чыгарылмый торган юлларны һәм транспорт чаралары тәгәрмәчләрен чистарту яки юу пунктларын җиһазландырырга;
- төзелеш мәйданчыгы территориясендә каты көнкүреш, эре габаритлы һәм төзелеш калдыкларын җыю өчен контейнерлар һәм (яисә) бункерлар булдыруны тәэмин итәргә;
- ж) төзелеш мәйданы территориясенән билгеләнгән тәртиптә каты көнкүреш, эре габаритлы һәм төзелеш калдыкларын чыгаруны оештыруны тәэмин итәргә;
- з) төзелеш мәйданчыгы территориясенән алынган һәм калдыклар булмаган карны билгеләнгән тәртиптә килештерелгән махсус билгеләнгән урыннарда чыгаруны тәэмин итәргә;
- и) эшләр башкарганда гамәлдәге җир асты инженерлык коммуникацияләренең, тышкы яктырту челтәрләренең, яшел утыртмаларның һәм кече архитектура формаларының сакланышын тәэмин итәргә.

3.14.3. Төзелеш материаллары, җиһазлар, автотранспорт һәм күчмә механизмнар, ярдәмче биналар, эше һәм хезмәткәрләргә вакытлыча тоту өчен көнкүреш вагоннары, төзелеш калдыкларын вакытлыча саклау һәм туплау урыннары төзелешне оештыру проекты нигезендә төзелеш мәйданчыклары чикләрендә урнаштырыла.

3.14.4. Рөхсәт ителми:

- а) организация и проведение вблизи жилой зоны строительных, ремонтных, погрузочно-разгрузочных и других работ, сопровождающихся нарушением тишины, за исключением спасательных, аварийно-восстановительных и других неотложных

работ, связанных с обеспечением личной и общественной безопасности граждан, с 23.00 до 7.00;

б) Башкарма комитетның рөхсәтенән (күрсәтмәсеннән) башка юлларның һәм тротуарларның юл өлеше тарая яисә ябыла;

в) чүп-чарны яндырырга һәм төзелеш производствосы калдыкларын утильләштерергә.

3.15. Жирләү урыннарын карап тоту

3.15.1. Әхлакый, санитария һәм экология таләпләренә туры китереп бирелгән жирләү урыннарын тоту федераль законнар һәм муниципаль хокукый актта билгеләнгән жирләү урыннарын тоту кагыйдәләре нигезендә гамәлгә ашырыла.

3.15.2. Санитарное содержание мест погребения осуществляется исполнителем, по результатам закупки, которая осуществляется в соответствии с федеральным законом от 05.04.2013 N 44-ФЗ "О контрактной системе в сфере закупок товаров, работ, услуг для обеспечения государственных и муниципальных нужд"

3.15.3. Күмү урыннарын карап тотуга таләпләр:

а) зиратларда жәмәгать бәдрәфләре чиста һәм төзек хәлдә булырга тиеш. Жәмәгать бәдрәфләре территорияләрендә урыннар чистартылырга тиеш;

б) зират территориясендә чүп-чар һәм чүп савытлары чистартылырга тиеш. Калдыклар тупланган саен 3 көнгә бер тапкырдан да ким булмаган күләмдә чыгарылырга тиеш;

в) ауган һәм авария хәлендә агач утыртмалары булу рөхсәт ителми. Авария агач утыртмалары ачыкланганнан соң бер тәүлек эчендә жиимерелергә тиеш;

г) шәхесләре ачыкланмаган каберләр яки үлгән кешеләрнең каберләре пычрактан һәм чүп-чардан чистартылырга, калкулык һәм кабер ташлары белән жиһазланырга тиеш.

3.15.4. Кышкы чорда жирләү урыннарын тоту үзенчәлекләре:

а) зиратларның үзәк юллары, керү юллары, тротуарлар киңәйтелергә һәм кардан чистартылырга тиеш. Боз катламнары булмаса, тигез кар накаты булу рөхсәт ителә;

б) үзәк юллар, керү юллары, тротуарлар бозлавыкка каршы материаллар белән эшкәртелергә тиеш. Юлларның һәм тротуарларның юл өлешен эшкәртү кар явудан соң үк башланырга тиеш;

в) беренче чиратта кар чыгарырга, боз кыярга һәм үзәк һәм керү юлларыннан кар-боз берәмлекләрен алып ташларга кирәк;

г) жәяүлеләр зоналарында янгын сүндерү урыннарында бозга каршы материаллар куллану, юллардан чистартылган кар һәм бозны каберләргә, газларга, куакларга складлау рөхсәт ителми.

3.15.5. Жәйге чорда жирләү урыннарын тоту үзенчәлекләре:

а) үзәк юллар, килү юллары, тротуарлар, каберләр арасындагы юллар һәм гомуми файдаланудагы жирләрдәге башка территорияләр төрле пычранулардан чистартылырга тиеш;

б) яшел утыртмаларны санитар кисеп алу, чүп үләннәрен кисү чаралары ел саен үткәренелергә тиеш.

3.15.6. Күмү урынын, кабер өстенә кую корылмасын (тәреләр, һәйкәлләр, плитәләр, склеплар һ.б.), чәчәкләр һәм декоратив куаклар утырту, колумбарийда куышны карау ир белән хатын (ой), туганнары, вафат булучының законлы вәкиле яки санитария таләпләрен мәжбүри үтәгән башка зат тарафыннан башкарыла.

3.16. Автотранспорт чараларын озак һәм кыска сроклы саклау урыннарын карап тоту

3.16.1. Автотранспорт чараларын озак һәм кыска сроклы саклау урыннарын (алга таба - стоянка) тоту гамәлдәге төзелеш нормалары һәм кагыйдәләре, шулай ук әлеге Кагыйдәләр нигезендә стоянка урнаштыру өчен бирелгән жир кишәрлегенең (алга таба - хужа) хокук иясе тарафыннан гамәлгә ашырыла.

3.16.2. Хужалар бурычлы:

а) территорияләренең бөтен периметры буйлап механик йогынтыларга һәм тышкы мохит йогынтысына чыдам булырлык киртә куеп торы урынын билгеләргә;

б) стоянкаларның техник торышын, аларның чисталыгын тиешенчә күзәтеп торырга, пычрактан, кардан, наледидан, мәгълүмати-басма продукциядән вакытында чистартырга;

в) стоянкалар территорияләрендә материалларны, комплектланган транспортны, төрле конструкцияләрен берләштерүгә юл куймаска;

г) стоянкалар территорияләрен гамәлдәге нормалар һәм кагыйдәләр таләпләренә туры килә торган яктылык тигез бүленешен тәэмин итә торган тышкы яктырту белән тәэмин итәргә;

- д) автомобиль стоянкалары территорияләрендә ягулык-майлау материаллары агып торган автомобильләр юны һәм машина кую урыннарын булдырмакка;
- е) санитария һәм янгынга каршы кагыйдәләренә үтәгән стоянкалар территорияләрен карап тоту.

ё) инвалидларның стоянкалар территориясенә тоткарлыксыз керүен тәэмин итәргә. 1,2 группа инвалидлар белән идарә ителә торган транспорт чараларын бушлай парковкага өчен кимендә 10 процент урын, шулай ук Россия Федерациясә Хөкүмәте билгеләгән тәртиптә 3 төркем инвалидлар һәм шундый инвалид балаларны ташучы транспорт чаралары өчен кимендә бер урын бүлеп бирергә. Күрсәтелгән транспорт чараларында « Инвалид» тану билгесе күрсәтелергә тиеш. «Инвалид» тану билгесен индивидуаль файдалану өчен бирү тәртибе Россия Федерациясә Хөкүмәте тарафыннан башкарма хакимиятнең федераль органы тарафыннан билгеләнә. Автомобиль кую өчен күрсәтелгән урыннарны башка транспорт чаралары биләргә тиеш түгел»; Инвалидлар махсус автотранспорт чараларын кую урыннары белән "Россия Федерациясендә инвалидларны социаль яклау турында" 1995 елның 24 ноябрәндәге 181-ФЗ номерлы Федераль законының 15 статьясы нигезендә бушлай файдаланалар.

3.17. Жирлек территориясен бәйрәмчә бизәү

Жирлек территориясен бәйрәмчә бизәү дәүләт һәм башка бәйрәмнәр, истәлекле вакыйгаларга бәйле чаралар уздыру чорында башкарыла.

Бәйрәм бизәлеше дәүләт һәм муниципаль флагларны, лозунгларны, гирляндларны, панноларны, декоратив элементлар һәм композицияләр, стендлар, трибуналар, эстрада, шулай ук бәйрәм иллюминациясә урнаштыруны үз эченә ала.

Бәйрәм бизәлеше элементларын әзерләгәндә һәм урнаштырганда юл хәрәкәтен жайга салуның техник чараларын төшереп калдырырга, аларны начарайтырга рөхсәт ителми.

3.18. Сервис объектларын тоту

1. Сервис объектлары территорияләрен карап тоту мондый объектларның хужасы (милекчесә) тарафыннан гамәлгә ашырыла.

2. Юл бие сервисы объектлары территорияләрен тәзекләндерү элементларының мәжбүри исемлеге түбәндәгеләрне үз эченә алырга тиеш:

- уңайлы хәрәкәт итү өчен каты өслек;
- территорияне яктырту, архитектура-декоратив яктырту;
- аларны урнаштыру һәм тоту таләпләрен үтәгән бәдрәф кабиналары;
- чүп-чар өчен урналар һәм кече контейнерлар;
- яшелләндерү (газоннар, чәчәк түтәлләре) һәм яшелләндерү (коймалар) участокларын яклау элементлары.

3. Сервис һәм аның янәшәсендәге территорияләргә урнашкан һәм булмаган объектларны урнаштыру таләпләре түбәндәгеләрне үз эченә ала:

-күчмә урыннар, сервис объектларына керү юллары күчеш-тизлек полосалары белән тәзекләндерелергә тиеш;

- күчеш-тизлек полосалары һәм сервис объектлары территорияләре тышкы яктырту белән тәзекләндерелергә тиеш;

- Хәрәкәткә хезмәт күрсәтү корылмасына корылган съездлар шулай итеп корылган булырга тиеш, юллардан сүүткәргечләрнең гамәлдәге системасы белән бәйләнгән (съездлар астына су үткәрү торбалары салынган булырга тиеш);

- Хәрәкәткә һәм аның съездларына хезмәт күрсәтү корылмасы мәйданчыгының буй текәлеге юлдан капма-каршы якка юнәлтелергә тиеш. Каплауның радиусы чикләрендә ул 20% булырга тиеш.

- мәйданчыкта һәм аның съездларында автомобиль юлы белән тигез дәрәжәдә камилләштерелгән каты өслек булырга тиеш;

-Юл хәрәкәтен оештыруның техник чаралары ГОСТ Р 52289-2019 таләпләре нигезендә техник чаралар булу. Юл билгеләрен, тамгаларны, светофорларны, юл киртәләрен һәм юнәлеш бирү жайланмаларын куллану кагыйдәләре»;

-эксплуатацияләү һәм тоту барышында сервис объекты территориясендә дефектларны бетерү «Гомуми файдаланудагы автомобиль юллары» ГОСТ Р 59292-2021 таләпләре нигезендә гамәлгә ашырылырга тиеш. Жәйге карап тору дәрәжәсенә таләпләр. Бәяләү критерийлары һәм контроль

ысуллары" нәм ГОСТ Р 59434-2021 Гомуми файдаланудагы автомобиль юллары. Кышкы карап тоту дәрәжәсенә таләпләр. Бәяләү критерийлары нәм контроль ысуллары".

-функциональ билгеләнеше буенча хәрәкәткә хезмәт күрсәтү корылмасы территориясе, шул исәптән санитария-гигиена зонасы булырга тиеш;

- тышкы реклама нәм мәгълүмат урнаштыру чаралары техник яктан төзек нәм эстетик яктан тәртиптә булырга нәм бирелгән техник шартлар нигезендә эксплуатацияләнергә тиеш;

- Юл буе сервисы объектларының транспорт чаралары стоянкасында инвалидлар белән идарә ителә торган транспорт чараларын бушлай парковкалау өчен «Россия Федерациясендә инвалидларны социаль яклау турында» 1995 елның 24 декабрендәге 181-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә урыннар бирелергә тиеш.

IV. Авыл җирлекләрен җыештыру тәртибе, төзекләндерү эшләре исемлеген нәм аларны даими башкару тәртибен дә кертеп

4.1. Җирлек территориясен җыештыру нәм карап тотуга гомуми таләпләр

4.1.1. Җирлек территориясен җыештыру нәм карап тоту түбәндәгеләр гамәлгә ашырыла:

а) җәйге чорда - 15 апрельдән 14 октябрьгә кадәр;

б) кышкы чорда - 15 октябрьдән 14 апрельгә кадәр.

Күрсәтелгән сроклар һава шартларына карап башкарма комитет тарафыннан корректировкаканырга мөмкин..

4.1.2. Җирлек территориясен җыю түбәндәгеләрне үткәрү юлы белән башкарыла:

а) җирлек территориясен карап тоту, җыештыру буенча системалы эшләр;

б) Башкарма комитетның хокукый актлары нигезендә бердәй массакуләм чаралар (өмәләр).

4.1.3. Җәйге чорда җирлек территориясен җыештыру юу, су сибү, себерү нәм җирлек территориясен карап тоту буенча башка эшләр башкару юлы белән җирлек территориясенә пычрануын нәм тузанлануын киметү максатында башкарыла нәм түбәндәгеләрне үз эченә ала:

а) ясалма өслекле территорияләрне себерү (коры көннәрдә су сибү), урам-юл челтәре объектларында нәм яңгыр канализациясе белән җиһазландырылган башка территорияләрдә тузаннан нәм пычрактан юу. Ясалма өслекле юл өслекләрен, мәйданнарын, тротуарларын нәм башка территорияләрне юу бөтен киңлеккә башкарыла;

б) яңгырлы канализация рәшәткәләрен чистарту;

в) барлык территориядән чүп җыю;

г) ел саен, 1 июньгә кадәр, кече архитектура формаларын, бакча нәм урам җиһазларын, урналарны, спорт нәм балалар мәйданчыкларын, коймаларны, бордюрларны буяу;

д) гомуми файдаланудагы территорияләрдә, чикләнгән территорияләрдән нәм махсус билгеләнештәге яшелләндерелгән территорияләрдән тыш, үләннең вакыт-вакыт юкка чыгуы (үләннең 15 см дан артык биеклегендә) нәм чабылган үләнне тәүлек дәвамында җыештыру;

е) яфрак коелу чорында - тәүлегенә бер тапкыр яфрак җыю нәм алып чыгу;

ё) юылганнан соң бордюр янында лотокларны җыештыру.

4.1.4. Кышкы чорда гомуми файдаланудагы территорияне җыештыру түбәндәгеләрне үз эченә ала:

а) юл өсләрен нәм тротуарларны кардан, кар нәм чүп-чардан чистарту;

б) скользкость яисә бозлавык барлыкка килгәндә - җәяүлеләр өчен ком зоналары, баскычлар посыпкасы, юл өслекләрен бозга каршы материал белән эшкәртү;

в) язгы чорда - кар эрү нәм кар суларының бүленгәннен оештыру.

4.1.5. Җирлек территориясендә башкарыла торган урып-җыю эшләре технологиясе нәм режимнары һава шартларына бәйсез рәвештә транспорт чараларының нәм җәяүлеләрнең тоткарлыксыз хәрәкәтен тәмин итәргә тиеш.

4.1.6. Җәяүле тротуарларны, җир өсте кичүләрен, кышкы чорда баскычларны җыештыру үзенчәлекләре:

а) Кар бик еш яуганда җәяүлеләр тротуарлары, баскычлар бозлавыкка каршы материаллар белән эшкәртелергә тиеш.

б) бозлавык барлыкка килгәндә, бозлавыкка каршы материаллар белән беренче чиратта баскычлар, аннары тротуарлар эшкәртелә.

Бозлавыкка каршы материаллар белән эшкәртү вакыты бозлавык башланганнан соң ике сәгатътән дә артырга тиеш түгел.

в) калдыклар һәм химик реагентлар белән пычранмаган көпшәк карны газонга яисә шушы максатлар өчен алдан билгеләнгән урыннарда, яшел үсентеләрне саклау һәм кар суларын агызып китүне тәэмин итү шарты белән, жыю рөхсәт ителә.

4.1.7. Жирлек территориясендә түбәндәгеләр рөхсәт ителми:

а) урамнарда, мәйданнарда, яшел утыртмалары булган участкаларда, скверларда, паркларда, газоннарда, пляжларда һәм гомуми файдаланудагы башка территорияләрдә өзәргә;

б) гамәлдәге законнар нигезендә бирелгән гомуми файдаланудагы территорияләрдә кабер казу корылмаларын (истәлекле корылмаларны, коймаларны) урнаштыру;

в) бу максатларда каралмаган урыннарда, шул исәптән жәмәгать транспорты муниципаль маршрутларының соңгы пунктларында, юу, салонны чистарту һәм транспорт чараларына техник хезмәт күрсәтү;

г) биналарны һәм корылмаларны төзекләндерү элементларын, һәйкәлләрне, мемориаль такталарны, агачларны, куакларны, гомуми файдаланудагы территорияләрдә кече архитектура формаларын һәм төзекләндерүнең башка элементларын ватарга һәм аларга зыян китерергә, шулай ук аларны үз белдеге белән үзгәртеп корырга, үзгәртеп корырга һәм үзгәртеп корырга;

д) язулар, рәсемнәр төшерергә, мәгълүмати-басма продукцияне ябыштырырга һәм ябыштырырга, жәмәгать транспортын, диварларын, баганаларын, коймаларын һәм бу максатларда каралмаган башка объектларны көтү тукталышларында граффити ясарга;

е) бирелгән жир кишәрлекләренең чикләреннән һәм (яисә) коймаларыннан читтә күчмәле мөлкәтне берләштерергә һәм сакларга;

ё) тротуарларда, газоннарда, юлларда тара, сәнәгать товарлары һәм сәүдә кирәк-яраклары урнаштырырга;

ж) ачыкланмаган урыннарда кар өеп кую;

з) тимер-бетон блоklar, баганалар, коймалар, шлагбаумнар, корылмалар һәм башка җайланмалар урнаштыру юлы белән, юлларны һәм тротуарларны үз белдеге белән ябарга.

4.1.8. Санкциясез урыннарда калдыклар урнаштырган затлар үз исәбенә әлеге территорияне җыештырырга һәм чистартырга, кирәк булганда жир кишәрлеген рекультивацияләүне үз исәбенә башкарырга тиеш.

20 тәүлек эчендә рөхсәтсез урында калдыклар урнаштырган зат билгеләнмәгән очракта, калдыкларны алып ташлау һәм рөхсәтсез чүплекләр территорияләрен рекультивацияләү әлеге территорияне җыештыру өчен җаваплы оешмалар тарафыннан башкарыла. (яки калдыкларны чыгаруны гамәлгә ашыручы махсуслаштырылган оешма, әлеге хезмәт төрен бирү шартнамә белән каралган булса).

4.1.9. Билгеләнгән тәртиптә бирелмәгән һәм муниципаль милектәге жир кишәрлекләрендә (территорияләрдә) стихияле барлыкка килә торган чүплекләрне бетерү вәкаләтле орган тарафыннан тәэмин ителә.

4.2. Жирле эһәмияттәге автомобиль юлларын жыю

4.2.1. Жирле эһәмияттәге автомобиль юлларын (алга таба - юллар) жыю юлларны, тротуарларны, парковкаларны (парковка кесәләрен), жәмәгать транспортын пычрактан, чүп-чардан, кардан һәм боздан ясалма юл корылмаларын даими чистарту буенча чаралар комплексын үз эченә ала.

4.2.2. Язгы-җәйге чорда юлларны җыештыру юуны, сибүне, тузан тузанын бетерү, себерүне үз эченә ала һ.б.

Көзге-кышкы чорда юлларны җыештыру чүп-чар, кар һәм боз жыюны һәм чыгаруны, пычракны, юлларны ком-тоз катнашмасы белән ташуны, тротуарларга коры ком сибүне күздә тоту.

4.2.3. Юл буенда урнашкан урналарны чистарту көненә кимендә бер тапкыр башкарыла, тукталыш мәйданчыкларында - көнгә ике тапкыр.

4.2.4. Жәмәгать транспортын көтү павильоннары буялмаган, буялган һәм юылган булырга, рөхсәт ителмәгән мәгълүмати-басма продукциядән, граффитидан чистартылган булырга тиеш. Кышкы чорда кардан чистартылырга тиеш.

4.2.5. Аерым элементлар буенча юлларны җәйге җыештыруга таләпләр:

А) йөрү өлеше төрле пычранулардан тулысынча чистартылырга һәм бөтен киңлеккә юылырга тиеш. Җайлаштыру сызыклары белән билгеләнгән көзге, резерв полосалар комнан һәм вак чүп-чардан даими чистартылырга тиеш;

б) ике метрлы лотковый зоналарда грунт-комлы нанослар һәм пычранулар булырга тиеш түгел. Махсулаштырылган машиналарның эш циклары арасында барлыкка килергә мөмкин комлы кисәкчәләр һәм төрле вак чүп-чар белән пычранулар рөхсәт ителә;

в) юл кырылары эре габаритлы калдыклардан һәм башка чүп-чардан чистартылырга тиеш;

4.2.6. Юлларны кышкы жыештыруга таләпләр. Кышкы чорда юлларны жыештыру түбәндәгеләрне үз эченә ала: юлларны кардан чистарту һәм юл өстендә яту, жәмәгать транспортын көтү тукталышлары, себерү, карны өемгә күчерү һәм кар чыгару.

4.2.7. Рөхсәт ителми:

а) жәяүлеләр йөри торган урыннарда, юлларның һәм юл йөрү юлларының юл өлешен кар, боз, квартал эчендәге машина юлларыннан, ишегалды территорияләреннән, предприятиеләр, оешмалар, төзелеш мәйданчыклары, 8.00 сәгатәтән соң, шулай ук юл өлешен жыештыручы зат белән шартнамә булмаганда, жибәрергә яисә тротуарларга күчерергә;

б) техник тоз һәм сыек хлор кальций тротуарларда бозга каршы реагент буларак, жәмәгать транспортын көтү тукталышларында, паркларда, скверларда, ишегалларында һәм башка жәяүлеләр зоналарында һәм яшел утыртмалар булган территорияләрдә кулланырга;

в) билгеләнгән тәртиптә килештерелмәгән урыннарда кар чыгарырга һәм ташырга;

г) күз күреме өчпочмагы зонасында юллар һәм урамнар киселешендә; жәмәгать транспортын көтү тукталышыннан 20 метрга якын; транспорт киртәләре яисә югары бордюр белән жиһазландырылган юллар участкаларында; тротуарларда; янәшәдәге территорияләргә керү юлларында кар өемнәре формалаштырырга;

д) автотранспортның грунттын һәм пычрагын юлларга алып чыгу;

е) грунт, чүп-чар, юа торган төзелеш материаллары, жиңел тара алып барырга, юлларны пычратмый торган брезент яисә башка материал белән капламыйча агачлар сызарга, шулай ук төзелеш катнашмаларын һәм эремәләрен (шул исәптән цемент-ком эремәсен, известь, бетон катнашмаларын) юлларга, тротуарга, юл кырына яки юлга якын газ полосасына кою мөмкинлеген юкка чыгаручы чаралар күрмичә генә күчереп йөртәргә.

4.3. Урып-жыю, санитария хезмәте күрсәтү һәм кешеләр күпләп ял итү урыннарын төзекләндерү

4.3.1. Кешеләрнең ял итү һәм массакүләм булу урыннарына түбәндәгеләр керә:

а) мәйданнар, парклар, скверлар, бульварлар, яр буйлары, жирлек урманнарында оештырылган ял урыннары, пляжлар;

б) актив ял итү һәм мавыктыргыч чаралар урыннары - стадионнар, уен комплекслары, ачык сәхнә мәйданчыклары һ.б.

в) сәүдә объектлары территорияләре (ваклар сату базарлары, сәүдә комплекслары, стационар булмаган вак ваклар сату чөлтәре объектлары комплекслары), жәмәгать туклануы, социаль-мәдәни билгеләнеш, көнкүреш хезмәте күрсәтү;

г) административ һәм ижтимагый биналарга, учреждениеләргә якын территорияләр.

4.3.2. Гомуми файдаланудагы мәйданнарны, паркларны, скверларны, бульварларны, яр буен һәм башка территорияләргә жыештыру: кышкы чорда паркларда, бакчаларда, скверларда, бульварларда, яр буйларында һәм башка ял зоналарында юлларны жыештырганда, химик реагентлары булмаган карны шушы максатлар өчен алдан билгеләнгән урыннарда, яшел утыртмаларны саклау һәм агып төшүче суларны тәэмин итү шарты белән, вакытлыча жыеп алу рөхсәт ителә.

4.3.3. Ваклар сату базарларын жыю һәм санитар карап тоту:

а) ваклар сату базарлары территорияләре (алга таба - базар) төзекләндерелергә, жиһазландырылырга тиеш бәдрәф, хужалык һәм контейнер мәйданчыклары, контейнерлар һәм чүп савытлары, яңгыр сулары һәм кар сулары агызу өчен каты өслекләр һәм авышлыклар булырга, шулай ук суүткәргеч һәм канализация булырга тиеш;

б) базар территориясен төп жыештыру аны япканнан соң башкарыла. Көндөз чүп-чар жыючыларның каты көнкүреш калдыклары белән тутырылган чүп-чар жыештыру һәм чистарту эшләре башкарыла;

в) елның жәйге чорында базар территориясендә атна саен мәжбүри рәвештә дымлы жыештыру башкарыла;

г) базар территориясе 40 кв. м майдандагы бер урна исәбенән урналар белән җиһазландырылачак, өстәвенә алар арасындагы ераклык прилавка сызыгы буйлап 10 м дан артмаска тиеш;

4.3.4. Базар территориясендә һәм аның янәшәсендә урнашкан оешмалар, сәүдә һәм көнкүреш хезмәтә күрсәтү предприятиеләре, киосклар, сәүдә палаталары һәм павильоннары эшчәнлегә, каты көнкүреш калдыкларын чыгару һәм урнаштыру буенча хезмәтләр күрсәтүгә килешү төземичә рөхсәт ителми.

4.3.5. Урып-жыю һәм сәүдә һәм (яисә) җәмәгать туклануы объектларының санитар карап тоту:

а) сәүдә һәм (яисә) җәмәгать туклануы объектлары территорияләрен тулысынча җыештыру тәүлегенә кимендә ике тапкыр (иртән һәм кич) башкарыла. Көндөз чүп-чар жыючыларны һәм чүп-чар жыючыларны чүп-чар калдыклары белән тутырылган чүп-чар жыю эшләре башкарыла;

б) сәүдә һәм (яисә) җәмәгать туклануы объектларына керү юлында кимендә ике урна билгеләнә;

в) газ һәм тротуарларда тара һәм товарларны складлау рөхсәт ителми;

г) калдыкларны чыгару тәмин ителә.

4.3.6. Башка сәүдә майданчыклары территорияләрен, стационар булмаган вак сугару чөлтәре объектларының, социаль-мәдәни билгеләнештәге комплексларын жыю алар елның жылы вакытында мәҗбүри рәвештә алдан поливка белән ябылганнан соң башкарыла. Агымдагы урып-жыю көн дәвамында башкарыла. Көн саен каты көнкүреш калдыкларын чыгару тәмин ителә.

4.3.7. Кешеләрнең ял итү һәм массакуләм булу урыннарын төзекләндерү:

а) ял итү һәм кешеләр күп жыела торган территорияләрдә төзекләндерү элементларының мәҗбүри исемлегенә каты өслекләр (плиткалар формасында) керә. куәте яки асфальт, элементлар катнаштырулар өслекләр, яшелләндерү, эскәмияләр, чүп-чар өчен кече контейнерлар, урам техник җиһазлары, яктырту җиһазлары, җиһазлар архитектура-декоратив яктырту, җирлек мәгълүматын йөртүчеләр, яшелләндерү участкаларын яклау элементлары (металл киртәләр, махсус өслекләр төрләре һ.б.);

б) кешеләрнең ял итү һәм массакуләм булу урыннарының барлык территорияләрендә, пляжлардан тыш, кипкән үләннәр яисә яшел үсентеләр булган каты өслек яисә үсемлек җирин булырга тиеш;

в) ял итү һәм кешеләр күпләп жыела торган территорияләрдә яшелләндерү участкаларын чәчәкләкләр, газлар, ялгыз, төркемле, рядовой бистәләр, вертикаль, күпкатлы, мобиль яшелләндерү формалары рәвешендә проектларга кирәк;

г) кешеләрнең ял итү һәм массакуләм булу урыннары, туалет урнаштыру һәм тоту таләпләрен үтәп, җиһазландырылган һәм эшли торган бәдрәф кабиналары белән комплектлануырга тиеш;

д) пычанган саен, кешеләр ял итә яисә күпләп була торган урыннарда фонтаннар, буалар, елга ярлары чистартылуырга тиеш;

е) Массакуләм чаралар уздырганда аларны оештыручылар чараны үткөрү урынын, аңа яқын территорияләрне төзекләндерүне яңартуны тәмин итәргә тиеш. Үткәрелгән урыннарны, аңа яқын территорияләрне җыештыру һәм җимерелүне торгызу тәртибе чараны үткөрүгә билгеләнгән тәртиптә жавап бирүче рөхсәт алу стадиясендә билгеләнә.

4.3.8. Кешеләр ял итү һәм массакуләм булу урыннары территорияләрендә рөхсәт ителми:

а) бу урынга билгеләнмәгән урыннарда тара һәм сәүдә җиһазларын сакларга, урнаштыруырга;

б) җитештерү һәм куллану калдыклары белән территорияне пычратуырга;

в) автотранспорт чараларын юарга һәм ремонтларга, эшкәртелгән ягулык-майлау сыеклыкларын салуырга;

г) автостоянкалар, гаражлар, аттракционнар уздыруырга, билгеләнгән тәртипне бозып реклама конструкцияләре урнаштыруырга;

д) газоннарны, табиғый һәм ясалма яшелләндерү объектларын зарарларга;

е) кече архитектура формаларын зарарларга һәм аларны билгеләнгән урыннардан күчерергә;

ё) калган сыек продуктларны, сатуратор җайланмаларыннан су, ачыткы һәм сыра цистерналарын тротуарларга, газоннарга һәм җирлек юлларына агызыруырга;

- ж) автотранспорт чараларының түләүле стоянкаларын законсыз оештырырга;
- з) үз белдеге белән стационар булмаган объектларны урнаштырырга;
- и) тротуарларның асфальт-бетон өслеген, янәшәдәге яшел зоналарның бөтенлеген һәм территорияләрне төзекләндерүнең башка элементларын бозарга;
- й) территориядә сәүдә-суыткыч жайланмасы чыгарырга;
- к) каты көнкүреш калдыкларын халыктан каты көнкүреш калдыкларын жыю өчен билгеләнгән контейнерларга (бункерларга) калдыкларны урнаштыруга шартнамә булмаса, каты көнкүреш калдыкларын идарәче оешмалар белән жыю өчен каты көнкүреш калдыкларын (бункерларны) берләштерергә;
- л) тимер-бетон блоklar, баганалар, киртәләр, шлагбаумнар, корылмалар һәм башка жайланмалар урнаштыру юлы белән тротуарларны үз белдеге белән каплау;
- м) товарны сәүдә объектыннан читтә чыгарырга;
- н) учак ягарга, шул исәптән ачык уттан файдалануны, мангаллар һәм ризыкны ачык ут ярдәмендә жылылык белән эшкәртү өчен башка жайланмалар куллануны күздә тоткан чаралар уздырырга.

4.4 Күпфатирлы йортның йорт яны территориясен жыештыру, карап тоту һәм төзекләндерү

4.4.1. Йорт яны территориясен жыештыру:

- а) жыештыру түбәндәге тәртиптә башкарылырга тиеш: тротуарларны, жәяүлеләр өчен юлларны (бозлавык һәм тайгак очрагында - ком сибү), ә аннары - ишегалды территорияләрен;
- б) кар яву вакытында житештерелә торган кар чистартудан тыш, урып-жыю 8.00 сәгатькә кадәр башкарыла. Көндөзгә вакытта машиналар тизлеге 4 км/сәг. булганда жыюны механикалаштырырга мөмкин.

4.4.2. Жәйге жыештыру:

- а) йорт яны территорияләрен жәйге жыештыру: себерү, юу яисә су сибү - махсус машиналар ярдәмендә - башлыча иртә, иртәнге һәм соң, кичке сәгатьләрдә башкарылырга тиеш;
- б) тротуарлар юуны бары тик ачык тротуарларда гына (алар прилотка лот белән турыдан-туры чикләнә) һәм биналардан урамның машина юлына таба юнәлештә генә башкарырга кирәк;
- в) көннең эссе вакытында тротуарларга су сибү кирәк булган саен башкарылырга тиеш, ләкин тәүлегенә ике тапкырдан да ким булмаска тиеш.

4.4.3. Кышкы жыештыру:

- а) түбәләрдә жыела торган кар үз вакытында жиргә ташланырга һәм прилот полосасына күчәргә, ә киң тротуарларда - валларга формалашырга тиеш;
- б) жыештырыла торган кар тротуарлардан прилот полосасындагы юл өлешенә, ә ишегалларында - төзелеш урыннарына күчәргә тиеш;
- в) квартал эчендәге юллардан күчерелгән карны борт ташына параллель урнашкан өемнәргә һәм валларга салырга яисә, кагыйдә буларак, ротор кар чистартучылары ярдәмендә юл буен төзәргә кирәк;
- г) урамнарның машина юлыннан газлар белән аерылган 6 м дан артык киңлектәге тротуарларда карны тротуар уртасына алга таба юк итү өчен жибәрергә рөхсәт ителә;
- д) кар валларга һәм өемнәргә салу эшләре тротуарларда кар беткәннән соң алты сәгатьтән дә соңга калмыйча, ә калган территорияләрдә - 12 сәгатьтән дә соңга калмыйча тәмамланырга тиеш;
- е) ишегалларында, квартал эчендәге юлларда, газоннарда һәм ирекле территорияләрдә, жәяүлеләрнең ирекле хәрәкәтенә һәм автотранспортның үтүенә комачауламый торган пычрак ком-тоз катнашмалары белән капланмаган карны, яшел утыртмаларны һәм кар суларын аерып алуны тәэмин иткәндә, жыю рөхсәт ителә;
- ё) тротуарларны кулдан жыештырганда һәм квартал эчендәге юлларны жыештырганда кар тулысы белән жыештырылырга тиеш. Камилләштерелгән япмалар булмаганда, карны хәрәкәт астына жыярга кирәк, аннары аны тыгызлау өчен кар катламын калдырырга кирәк;
- ж) юл капламаларын эшкәртүнең шомалыгы барлыкка килгәндә, ком-тоз катнашмасы белән эшкәртү бүлүчеләр ярдәмендә 0,2-0,3 кг/м нормасы буенча башкарылырга тиеш;
- з) боз формалашканнан соң йомшартылган, ачык грунтка, агачлар астына яки газоннарда кермичә, күчерелергә яки сметаланырга тиеш.

4.4.4. Яз житү белән түбәндәгеләр гамәлгә ашырыла:

- а) кар суларын нормаль чыгару өчен таләп ителә торган урыннарда су агызып китүне тәэмин итү өчен, бауларны юдырту һәм чистарту;

- б) кар суын люкларга һәм коеларны су кабул итү коеларына системалы рәвештә куу;
- в) кар эрегәннән соң ишегалды территорияләрен кар һәм боз калган чүп-чардан чистарту.
- 4.4.5. Күпфатирлы йортның йорт яны территориясен карап тоту: күпфатирлы йортның йорт яны территориясен (алга таба - йорт яны территориясе) карап тоту түбәндәгеләрне үз эченә ала:
- а) даими жыештыру;
- б) күзәтү һәм су сиптерү коеларын, дренажларны, лотокларны, үрелгән торбаларны ремонтлау һәм чистарту;
- в) инженер челтәрләренең карау коеларына, янгын сүндерү су белән тәэмин итү чыганаclarына (гидрантларга, сулыкларга һ.б.) каршылыксыз үтеп керүне тәэмин итү;
- г) каты көнкүреш һәм эре габаритлы калдыкларны жыю һәм алып китү;
- д) яшелләндерү һәм булган яшел утыртмаларны карау;
- е) кече архитектура формаларын карап тоту, агымдагы һәм капитал ремонтлау.
- 4.4.6. Барлык төр калдыклар контейнерлар һәм бункерларга жыелырга тиеш, алар су үткәрми торган өслекле контейнер майданчыкларында урнаштырыла, каты көнкүреш калдыкларын туплау нормалары нигезендә кирәкле күләмдә жыелырга тиеш.
- 4.4.7. Күпфатирлы йортларда яшәүче гражданныр түбәндәгеләргә бурычлы:
- а) йорт яны территорияләрендә чисталык һәм тәртип сакларга;
- б) каты көнкүреш һәм эре габаритлы калдыкларны махсус контейнерларга һәм йорт яны территорияләрендә урнашкан махсус майданчыкларга гына урнаштырырга.
- 4.4.8. Идарәче оешмалар түбәндәгеләрне тәэмин итәргә тиеш:
- а) каты көнкүреш калдыклары өчен контейнерлар урнаштыру
- б) моннан тыш, сыек көнкүреш калдыклары өчен жыентыклар да;
- в) расланган график нигезендә каты көнкүреш һәм эре габаритлы калдыкларны чыгару;
- г) контейнерларны (бункерларны) һәм контейнер майданчыкларын, аларга килү юлларын чиста һәм төзек хәлдә тоту;
- д) подъездларга керү юлларында чүп савытлары, эскәмияләр урнаштыру һәм аларны вакытында чистарту;
- е) тайгак участокларны ком-тоз һәм (яисә) махсус бозлавыкка каршы катнашмалар белән эшкәртү; яшел үсентеләрне һәм газларны саклауны һәм квалификацияле тәрбияләүне;
- ж) тышкы яктырту чараларын төзек хәлдә тоту һәм аларны караңгы төшү белән кертү.
- 4.4.9. Йорт яны территориясендә рөхсәт ителми:
- а) яфракларны, калдыкларның теләсә нинди төрләрен һәм чүп-чарны яндырырга;
- б) хужалык майданчыгыннан читтә эчке киём, киём-салым, келәмнәр һәм башка предметлар элү;
- в) контейнер майданчыкларына илтә торган подъездларны томаларга;
- г) урамнарның һәм юлларның юл өлешендә, тротуарларда, газларда һәм яшел зоналарда контейнерлар (бункерлар) билгеләргә;
- д) билгеләнгән тәртипне бозуда йорт яны территорияләренең коймаларын үз белдеге белән билгеләргә;
- е) үз белдегең белән ишегалды корылмалары төзәргә;
- Йорт янындагы территорияне металл ватык, көнкүреш һәм төзелеш калдыклары һәм материаллар, шлак, зола һәм житештерү һәм куллану калдыклары белән капларга, тараны кушарга һәм сакларга;
- ж) чүплекләрне тотарга, калдыкларны һәм чүп-чарны ташларга;
- з) автотранспорт чараларының түләүле стоянкасын оештырырга;
- и) тимер-бетон блоклар, баганалар, киртәләр, шлагбаумнар, объектлар, корылмалар һәм башка жайланмалар ярдәмендә квартал эчендәге машина юлларын үз белдеге белән ябарга;
- к) автомашиналар юуны, ягулык һәм майлар агузуны башкарырга, тавыш сигналларын, тормоз һәм двигательләрне көйләргә;
- л) кешеләр сәламәтлегенә һәм әйләнә-тирә мохиткә тискәре йогынты ясый торган теләсә нинди эшләр башкарырга;
- м) Россия Федерациясе законнарында каралган мәжбүри таләпләр бозылса, сәүдә һәм жәмәгать туклануының теләсә нинди предприятияләрен, шул исәптән палаткаларны, киоскларны, ларекларны, мини-базарларны, павильоннарны, жәйге кафеларны, житештерү объектларын,

автомобильләрне, көнкүреш техникасын, аяк киемнәрен, шулай ук автомобиль стоянкаларын урнаштырырга;

н) йорт яны территориясенең эчке юллары буйлап транспортның транзит хәрәкәтен гамәлгә ашырырга;

о) учак ягарга, шул исәптән ачык уттан файдалануны, мангаллар һәм ризыкны ачык ут ярдәмендә жылылык белән эшкәртү өчен башка жайланмалар куллануны күздә тоткан чаралар уздырырга.

4.4.10. Идарәче оешмалар түбәндәгеләрне тәэмин итәргә тиеш:

а) яшел утыртмаларның сакланышы;

б) жәй көннәрендә һәм коры көннәрдә газоннарга, чәчәкләргә, агачларга һәм куакларга су сибү;

в) төзелешле материаллар, ком, чүп-чар, кар, боз һ.б. төземичә газларның сакланышы һәм бөтенлеге;

г) яңа агач һәм куаклар утырту, юллар челтәре үзгәрү һәм жиһазларны билгеләнгән тәртиптә килештерелгән проектлар буенча гына яңадан планлаштыру, агротехник шартларны үтәп урнаштыру.

4.4.11.Йорт яны территориясен төзекләндерү: һәр йорт биләмәсенең территориясе, кагыйдә буларак, түбәндәгеләр булырга тиеш:

а) йорт кирәк-яраklarын киптерү өчен хужалык майданчыгын, кием-салымны, келәмнәрен һәм йорт кирәк-яраklarын чистартуны;

б) өлкәннәр өчен ял итү майданчыгы;

в) балалар өчен уен һәм спорт майданчыклары яшелләндерү һәм балаларның жәйге һәм кышкы ялы өчен кече архитектура формаларының кирәкле жиһазлары.

4.4.12. Әгәр кишәрлек территориясенең зурлыгы мөмкинлек бирсә, участок чикләрендә этләр йөртү өчен майданчык урнаштырылырга мөмкин.

4.4.13.Йорт подъездлары каршындагы майданчыклар, юл йөрү һәм жәяүлеләр өчен юллар каты өслекле булырга тиеш. Каты өслекләр салганда, яңгыр суларын буш агызу мөмкинлеге каралырга тиеш.

4.4.14.Торак йортларга төзелгән жәмәгать корылмалары йортның торак өлешеннән изоляцияләнгән керү юлларына ия булырга тиеш, шул ук вакытта персоналның автотранспортын кую урыны дистәләрчә чама белән эшли торган территориягә тиеш.

4.4.15. Торак йортның тәрәзәләре һәм фатирларга керү урыннары урнашкан ишегалды ягыннан жәмәгать билгеләнешендәге урыннар өчен материаллар, продукция төяү рөхсәт ителми. Йөкне тәрәзәләре булмаган торак йортлар торбаларыннан, жир асты тоннельләреннән яки ябык дебаркадерлардан, юллар ягыннан башкарырга кирәк.

4.4.16.Транспорт чараларын квартал эчендәге территорияләрдә урнаштыру кешеләрнең, шулай ук урып-жыю һәм махсус техниканың тоткарлыксыз хәрәкәтен тәэмин итәргә тиеш.

4.5. Шәхси торак төзелеше территорияләрен жыештыру

4.5.1. Торак йортлар хужалары көн саен жир кишәрлеген (шул исәптән кардан) жыю.

4.5.2.Индивидуаль торак төзелеше территориясендә рөхсәт ителми:

а) кар көрәргә, чүп-чарны ташларга, шлак ташларга, йорт биләмәсе территориясенә сыек көнкүреш калдыкларын агызырга;

б) юлларның һәм юл йөрү юлларының бер өлешенә ишегалды һәм аның янындагы территориядән чистартылган кар һәм бозны чыгарырга яисә күчерергә.

V. Территорияне төзекләндерү элементларына таләпләр

5.1.Хәрәфләр булу төзекләндерү территорияне төзекләндерүнең аерылгысыз компонентлары булган территорияләр гамәлдәге законнар таләпләре нигезендә проект документларында эшләнергә һәм каралырга тиеш.

Элементларга проект документациясе мәдәни мирас объектларын саклау зоналарында урнашкан территорияне төзекләндерү мәдәни мирас объектларын саклап калу, алардан файдалану, аларны популярлаштыру һәм дәүләт саклавы өлкәсендәге вәкаләтле органнар белән килештерелә. Озын яисә даими файдаланудагы территорияне төзекләндерүнең стационар элементлары аларны кулдан күчерү мөмкинлеген булдырмас өчен ныгытылырга тиеш.

5.2.Содержание элементов благоустройства, включая работы по их восстановлению и ремонту, осуществляют владельцы элементов благоустройства.

5.3. Яшелләндерү

5.3.1.Яшел утыртмалар территорияне төзекләндерүнең мәжбүри элементы булып тора.

Төзеклэндерү эшлэрен башкарганда гамәлдәге яшел утыртмаларны мөмкин кадәр күбрәк саклап калырга кирәк.

5.3.2. Жирлек территориясендә яшеллэндерүнең ике төре: стационар - үсемлекләрне грунтка утырту һәм мобиль рәвештә утырту - үсемлекләрне махсус күчмә савытларга (контейнерлар, вазоннар һ.б.) утырту. Стационар һәм мобиль яшеллэндерүне рельефның табиғый һәм ясалма элементларында, түбәләрендә (түбә яшеллэндерү), фасадаларында (вертикаль яшеллэндерү) архитектура-ландшафт объектлары (газлар, бакчалар, чәчәк түтәлләре, куаклар һәм агачлар булган майданчыклар) төзү өчен файдаланалар.

5.3.3. яшеллэндерү объектларының эчтәлеге - яшел утыртмаларны карау һәм яшеллэндерелгән территорияләрне төзеклэндерү элементларын карап тоту, күләмле корылмаларның конструктив элементларының аз гына деформацияләрен һәм зарарлануларын бетерү, шулай ук жәйге һәм кышкы чорда күчмә кече формаларны жыештыру эшләре комплексы ул.

5.3.4. Яшел утыртмалар хужалары түбәндәгеләрне үтәргә тиеш:

- а) яшел утыртмаларның сакланышын һәм аларны квалификацияле карауны тәэмин итәргә;
- б) елның жәендә коры көннәрдә газоннарга, чәчәклекләргә, агачларга һәм куакларга су сибүне тәэмин итәргә;
- в) газларның сакланышын һәм бөтенлеген тәэмин итәргә;
- г) яшеллэндерү объектларында сулыклар булса, аларны чиста тотарга һәм кимендә 10 елга бер мәртәбә чистартырга;

5.3.5. Яшеллэндерелгән территорияләрдә түбәндәгеләр рөхсәт ителми:

- а) төзелешләрне, аларның эшләвен һәм хезмәт күрсәтүен тәэмин итү өчен билгеләнгән төзелешләрдән тыш, урнаштырырга;
  - б) агачларны һәм куакларны рөхсәтсез утырту һәм кисүне, газларны һәм чәчәкләрне юкка чыгаруны;
  - в) агачларга һәм башка яшел утыртмаларга гамак, таган, түрник, кер киптерү өчен бау тагарга, агачларга реклама һәм мәгълүмат щитлары һәм табличкаларын, реклама һәм башка мәгълүмат урнаштыру өчен билгеләнгән конструкцияләрен, объектларга, афишаларга, игълан итү юнәлешләрен күрсәттеләр, агитация материаллары, техник конструкцияләр, юл хәрәкәтендә катнашучыларны мәгълүмати тәэмин итү чаралары, баганалардан, коймалардан, реклама щитларыннан, электр үткәргечләреннән, лампалардан, чәнечкеле коймалардан тарту;
  - г) стационар булмаган объектларны, шулай ук юл сервисы объектларын билгеләргә, шул исәптән, ел вакытына карамастан, автостоянкалар һәм парковкалар урнаштырырга;
  - д) төзелеш материалларын һәм башка материалларны, калдыкларны, чүп-чарны, бозга каршы материалларны һәм башка зарарлы матдәләрен, шулай ук ком һәм бозга каршы реагентлар белән пычранган карны, боз төркемнәрен кушарга;
  - е) яшелчә бакчалары өчен казу башкарырга;
- Йорт хайваннарын газоннарда һәм чәчәклекләрдә йөртергә;
- ж) яфрактарны, үләннәрен, ботакларны яндырырга, шулай ук аларның катнашмасын лоткага һәм башка сүүткәргеч җайланмаларга кертергә;
  - з) катнашманы һәм чүпне газоннарга ыргытырга;
  - и) учак ягарга, шул исәптән ачык уттан файдалануны күздә тоткан чаралар үздырырга, мангаллар һәм ризыкны ачык ут ярдәмендә жылылык белән эшкәртү өчен башка җайланмалар кулланырга;
  - й) сок, сүмәлә чыгару өчен агачлар кисәргә, аларга башка механик зарарланулар ясарга;
  - к) яшеллэндерелгән территорияләрдә урнашкан скульптураларны, эскәмияләрен, коймаларны, урналарны, балалар һәм спорт җиһазларын бозарга;
  - л) агач тамырларын кәүсәдән 1,5 м ераклыкта ачарга һәм агач муеннарын жир яки төзелеш калдыклары белән күмәргә.

5.4. Киртәләр.

5.4.1. Коймаларны урнаштыру төзеклэндерү элементы булып тора.

5.4.2. Утлар бер-берсеннән аерыла:

- а) билгеләү (декоратив, яклау, аларның ярашуы);
- б) биеклектә (түбәнлектә - 1,0 м га кадәр, уртача - 1,1-1,7 м, югары урыннарда - 1,8-3,0 м);
- в) материалның тышкы күренеше (металл, тимер-бетон һ.б.);
- г) күз карашы өчен сизгерлек дәрәжәсе (үтә күренмәле, саңгырау);

д) степени стационарности (постоянные, временные, передвижные) и другие ограждения.

Коймаларны проектлау аларның урнашу урыннарына һәм билгеләнешенә карап, гамәлдәге дәүләт стандартлары, сертификацияләнгән эшләнмәләр каталогларына, индивидуаль проектлау проектларына карап башкарыла.

5.4.3 Мәдәни мирас объектлары территорияләрен яктыртуны әлеге территорияләр өчен билгеләнгән шәһәр төзелеше регламентлары нигезендә башкарырга кирәк.

5.5. Жир өсләрен ябу

5.5.1. Жир өсләрен ябу жирлек территориясендә имин һәм уңайлы хәрәкәт итү шартларын тәмин итә, шулай ук барлыкка килгән төзелешнең архитектур йөзөн формалаштыра.

Төзекләндерү максатларында түбәндәге төр өслекләр билгеләнде:

а) каты (капиталь) өслекләр - монолит яисә жыелма өслекләр, шул исәптән асфальт-бетоннан, цементобетоннан, табиғый таштан башкарыла;

б) йомшак (капиталь булмаган) өслекләр - табиғый халәттәге, тыгызланган яисә беркетелгән сүс материаллары белән сакланган, табиғый яисә ясалма сыпучыл материаллардан (шул исәптән ком, вак таш, гранит чәчүлекләре, керамзит, резин валчык) башкарыла торган өслекләр;

в) үлән капламын әзерләү һәм утыртуның махсус технологияләре буенча башкарыла торган өслекләр;

г) катнаш өслекләр - өслекләрнең үрелмәләрен тәшкил итүче өслекләр (рәшәткә плитәсе яисә газонга баткан газон рәшәткәсе яисә йомшак өслек).

5.5.2. Яфрак төрләрен сайлауны аларның максатчан билгеләнеше нигезендә башкарырга кирәк:

а) каты - мөмкин булган йөкләнешләренә, сыйфатны һәм хәрәкәт составын, проектлау вакытына гамәлдә булган янгынга каршы таләпләренә исәпкә алып;

б) йомшак - территорияләрнең аерып төрләрен (шул исәптән балалар, спорт майданчыкларын, этләренә йөртү өчен майданчыкларны, урамда йөрү юлларын) төзекләндергәндә аларның үзенчәлекләрен исәпкә алып;

в) газонлы һәм катнаш, аеруча экологик булганнары.

Каты каплау төрләре коры хәлдә ким дигәндә 0,6, дымда ким дигәндә 0,4 белән кытыршы өслеккә ия булырга тиеш.

5.6. Жир өсләрен тыгызлау

Жир өсләрен бәйләү элементларына гадәттә борт ташларның төрле төрләрен, пандусларны, баскычларны кертәләр.

5.7. Юл ташлары борт ташлары тротуар һәм йөрү өлешендәге нормативлар үлчәменнән үтеп йөрү өлешеннән артып, нормативлары артып, тротуар һәм юл өлеше киселешендә билгеләнә, ул өслекләр ремонтланган очракта да сакланырга тиеш.

Автомобиль юллары газон белән кисешкән урында газон белән бәрелешмәсен өчен, югары борт ташын кулланырга кирәк.

Жәяүлеләр коммуникацияләрен газ белән бергә бәйләгәндә, газ өсте тигезлегеннән кимендә 0,5 м ераклыктагы кимендә 50 мм дан да артык булган бакча бортын урнаштырырга мөмкин, бу газны саклый һәм чүп-чарның пычракка һәм үсемлек чүп-чарына элгүен булдырмый, аның хезмәт итү вакытын арттыра.

Жәяүлеләр зоналары территориясендә төрле өслекле өслекнең төрле төрләрен тоташтыру өчен табиғый материаллар (кирпеч, агач, таш, керамик борт һ.б.) кулланырга мөмкин.

5.8. Баскычлар, баскычлар, пандуслар

жәяүлеләр коммуникацияләре юнәлешендә 60 тан артык промилле баскыч төзүне күздә тотарга кирәк.

Сәламәтлек саклау учреждениеләре һәм массакүләм йөрүнең башка объектлары урнашкан урыннардагы төп жәяүлеләр коммуникацияләрендә, инвалидлар йортлары һәм өлкәннәр өчен баскычларда 50 дән артык промилле булырга тиеш, аларны пандус белән озата барырга кирәк.

бордюр пандусының авышуы 1:12 кабул ителә.

Баскычларның беренче баскычларын төшкәндә һәм күтәрелгәндә, ачык төстәге капма-каршы төстәге сызыклар белән аерып күрсәтергә кирәк.

Бер марш чикләрендә тышкы баскычларның барлык баскычлары да баскычларның киңлегенә һәм биеклегенә буенча бертөрле итеп билгеләнә.

Койма конструкцияларе булмаган очракта, ким дигәндә 75 мм биеклектәге койма бортын һәм тоткычларны карарга кирәк.

Пандусның башында һәм ахырында юлның горизонталь участкалары әйләнә-тирәдәге өслекләрдән текстура һәм төс белән аерылып тора.

Баскычның ике ягында да яки пандуста да колачлау өчен уңайлы һәм стенадан 40 мм ераклыкта булган 800-920 мм түгәрәк яки турыпочмаклы кисенте биеклегендә тоткалар күздә тотыла.

5.9. Мәйданчыклар:

Жирлек территориясендә түбәндәге мәйданчыклар урнашкан: балаларның уеннары, өлкәннәрнең ялы, спорт белән шөгильләнү, чүп-чар жыючыларны урнаштыру, этләрне йөртү, автомобиль кую урыннары.

Төркәлгән мәдәни мирас ядкарьләренең һәм махсус сакланылучы табигать территорияләренең саклау зоналары чикләрендә мәйданчыклар урнаштыру истәлекләрне саклау, табигатьтән файдалану һәм әйләнә-тирә мохитне саклау вәкаләтле органнары белән килештерергә тәкъдим ителә.

Йорт тирәсендәге территорияләр, кагыйдә буларак, балалар өчен уен һәм спорт мәйданчыклары белән тәэмин ителергә тиеш. Мәйданчыклар төзек һәм жәрәхәтләнү куркынычсыз инвентарь белән тәэмин ителергә тиеш.

5.10. Балалар мәйданчыклары

5.10.1. Балалар мәйданчыклары төрле яшь төркемнәре өчен аерым мәйданчыклар рәвешендә яисә яшь мәнфәгатьләре буенча зоналаштырылган комплекслы уен мәйданчыклары буларак оештырыла. Балалар мәйданчыгында территорияне төзекләндерү элементларының мәжбүри исемлегенә түбәндәгеләр керә: өслекнең йомшак төрләре, мәйданчыкның газ белән тоташу элементлары, яшелләндерү, уен жиһазлары, эскәмия һәм урналар, яктырту жиһазлары.

Торак йортлар һәм жәмәгать биналары тәрәзәләреннән мәктәпкәчә яшьтәге балалар мәйданчыклары чикләренә кадәр ераклык - 10 метрдан, кече һәм урта мәктәп яшендәге балалар мәйданчыклары - 20 метрдан кимрәк, комплекслы уен мәйданчыклары 40 метрдан да ким булмаса, спорт-уен комплекслары 100 метрдан да ким булмаса тиеш.

Балалар уен мәйданчыклары контейнер мәйданчыкларыннан кимендә 20 метр ераклыкта урнашырга тиеш.

5.10.2. Балалар мәйданчыклары тиеш:

а) жәй көннәрендә ком белән тигезсезлекләр салынган өслекне планлаштырырга;

б) даими рәвештә себерелергә һәм иртәнге вакытта чылатырга;

в) буялырга, киртәләрне һәм корылмаларны буярга һәм буярга мәйданда елга кимендә бер тапкыр, ә ремонтлауны - кирәк булган саен;

г) транзит жәяүлеләр хәрәкәтеннән, машина үзү юлларыннан, ачык капка мәйданчыкларыннан, кунаклар өчен стоянкалардан, калдыклар өчен контейнерлар урнаштыру өчен мәйданчыклардан, автотранспорт чараларын даими һәм вакытлы саклау участкаларыннан изоляцияләнергә.

Травматизмны булдырмас өчен, мәйданчык территориясендә чыгыш ясаучы тамырлар яки түбән ботаклар, жир өслегендә урнашкан иске, киселгән жиһазлар калдыклары (стойкалар, фундаментлар) булу рөхсәт ителми (кагыйдә буларак, түрникларда һәм качельләрдә).

Янындагы территорияләрне реконструкцияләгәндә балалар мәйданчыклары территориясендә эшләр алып бару һәм төзелеш материалларын складлау рөхсәт ителми.

Яктырту жиһазлары, кагыйдә буларак, мәйданчык урнашкан территорияне яктырту режимында эшләргә тиеш.

Яктырту жайланмаларын 2,5 метрдан да ким булмаган биеклектә урнаштыру рөхсәт ителми.

Уен жиһазларын урнаштыру норматив куркынычсызлык параметрларын исәпкә алып башкарылырга тиеш.

5.10.3. Балалар мәйданчыкларын карап тоту һәм аларда куркынычсызлыкны тәэмин итү өчен жаваплылык аларны эксплуатацияләүче затларга йөкләнә.

5.11. Спорт мәйданчыклары

Спорт майданчылары халыкның барлык яшь төркемнәре физкультура һәм спорт белән шөгыльләнү өчен билгеләнгән.

Спорт майданчыгында территорияне төзекләндерү элементларының мәжбүри исемлегенә түбәндәгеләр керә: өслекнең йомшак яисә газон җәймәләр (җәйге чорда), спорт җиһазлары.

Спорт майданчылары яшелләнделә һәм челтәрле койма белән әйләндереп алына. Яшеллек майданчык периметры буйлап урнаштырыла, вертикаль яшелләнделә кулланырга мөмкин. Койманың биеклегә 2,5-3 м, майданчыкларның бер-берсенә кушылган урыннарында - биеклегә 1,2 м.

Спорт җиһазлары спорт, физкультура майданчыларында йә махсус җиһазландырылган җәяүлеләр коммуникацияләрендә (сәламәтлек сукмакларында) рекреацияләр составында урнаштырыла. Махсус физкультура снарядлары һәм тренажерлар рәвешендәге спорт җиһазлары заводта ясалган, махсус эшкәртелгән өслекле бүрәнәләрдән һәм бүрәнәләрдән ясалган (ярыклар, ярыклар булмау һ.б.) булырга мөмкин.

Урнашканда сертификацияләнгән җиһазлар каталогларына таянып эш итәргә кирәк.

5.12. Ял итү майданчылары

Торак төзелеше территориясендә тыныч ял итү һәм өлкәннәр өчен өстәл уеннары үздыру өчен билгеләнгән ял майданчылары оештыру мөмкин. Торак йортлар тәрәзәләреннән алып тын ял итү майданчылары чикләренә кадәр ара 10 метрдан да ким булмашка тиеш, шау-шулы өстәл уеннары майданчылары - 25 метрдан да ким булмашка тиеш.

Ял майданчыгында төзекләндерү элементларының мәжбүри исемлегенә гадәттә каты өслек төрләре, майданчыкның газ белән тоташу элементлары, яшелләнделә, ял итү өчен эскәмияләр, эскәмияләр һәм өстәлләр, урналар (ким дигәндә һәр эскәмиядә) керә, яктырту җиһазлары керә.

Майданны каплауны плитә куәте рәвешендә проектларга тәкъдим ителә. Ял майданчыкларын һәм балалар майданчыкларын берләштергәндә, балалар уеннары зонасында өслекнең каты төрләрен урнаштырырга киңәш ителми.

Парклар территорияләрендә чирәмдәге ял майданчылары оештырылырга мөмкин.

5.13. Этләренә йөртү өчен майданчылар

5.13.1. Этләренә йөртү өчен майданчылар вәкаләтле органнар белән билгеләнгән тәртиптә килештерелгән урыннарда урнаштырыла.

Этләренә йөртү өчен майданчык территориясендә төзекләндерү элементлары исемлегенә төрле өслекләр, коймалар, эскәмияләр, урна, экскрементлар утильләштерү өчен контейнер, яктырту һәм мәгълүмат җиһазлары керә.

Периметраль яшелләнделә күздә тотарга тәкъдим ителә.

Этләренә йөртү өчен майданчылар микрорайонның һәм торак районның яшел утыртмалардан азат булган гомуми файдалану территорияләрендә, метрополитен һәм гомумпоселок магистральләренең техник зоналарында, 110 кВт көчәнеше электр линияләре астында, беренче һәм икенче поясларны сү белән тәэмин итү чыганакларының санитар зонасыннан читтә урнаштырылырга тиеш.

Торак билгеләнештәге территорияләрдә урнашкан этләренә йөртү өчен майданнар күләме 400-600 кв.м, башка территорияләрдә - 800 кв.м, барлыкка килгән төзелеш шартларында майданчыкларның кечерәйтелгән күләме, булган территорияль мөмкинлекләрдән чыгып, кабул ителергә мөмкин.

Майданчык чигеннән алып торак һәм җәмәгать биналары тәрәзәләренә кадәр ара кимендә 25 метр, ә балалар учреждениеләре, мәктәпләр, балалар, спорт майданчылары участкаларына, ял майданчыкларына кадәр кимендә 40 метр булырга тиеш.

Майданны төзү, кагыйдә буларак, биеклегә 1,5 м булган җиңел металл сеткадан башкарыла. Чикләнгән элементлары һәм секцияләре арасындагы ераклык, аның аскы кырые һәм җире хайванга майданчыктан чыгып китәргә рөхсәт итәргә яки имгәнү китерергә тиеш түгел.

Майданчык территориясендә майданчыктан файдалану кагыйдәләре булган мәгълүмати стенд урнаштырылырга тиеш.

5.13.2. Йорт хайваннары хуҗалары үз хайваннарының экскрементларын үзләре җыя һәм утильләштерә.

Хайваннар хужалары үз хайваннарының башка хайваннарга һәм кешеләргә куркыныч йогынтысын булдырмаска, шулай ук эйләнә-тирәдәгеләр өчен санитария нормалары нигезендә тынлыкны тәэмин итәргә, гамәлдәге санитария-гигиена һәм ветеринария кагыйдәләрен үтәргә тиеш.

5.14. Автостоянкалар мәйданчыклары

Жирлек территориясендә автомобильләрне кыска вакытлы һәм озак саклау кебек автостоянкаларның түбәндәге төрләре урнаштырыла.

Автотранспорт чараларын озак һәм кыска вакытлы саклау участогында төзекләндерү элементларының мәжбүри исемлеге түбәндәгеләрне үз эченә ала: өслекнең каты төрләрен, өслекләрне бәйләү элементларын, коймаларны, урналарны яисә кече контейнерларны чүп-чар, яктырту жиһазлары, мәгълүмати жиһазлар (күрсәткечләр).

Автотранспорт чараларын озак һәм кыска вакытлы саклау участокларына килү юллары жәяүлеләр юлларының төп юнәлешләре белән кисешмәскә тиеш.

Автотранспорт чараларын озак вакытлы һәм кыска вакытлы саклау участогы аша жәяүлеләр өчен транзит юллар оештыру рөхсәт ителми.

Автотранспорт чараларын озак һәм кыска вакытлы саклау участогы 3 м дан да ким булмаган киңлектәге яшел утыртмалар полосасы белән башка территориядән аерылырга мөмкин.

5.15. «Кече архитектура формалары» ярдәмче системасы;

5.15.1. Кече архитектура формаларын урнаштыру биналарны һәм корылмаларны төзү, реконструкцияләү һәм капитал ремонтлау проект документациясен, шулай ук төзекләндерү яисә эскиз тәкъдимнәрен "төзекләндерү" бүлеге нигезендә гамәлгә ашырыла.

Кече архитектура формаларын проектлаганда һәм сайлаганда сертификацияләнгән эшләнмәләр каталогларыннан файдаланырга тәкъдим ителә. Тарихи төзелеш зоналары, жирлекнең үзәк үзәге, жирлекнең күп функцияле үзәкләре һәм зоналары өчен кече архитектура формалары индивидуаль проект эшләнмәләре нигезендә проектланырга тиеш.

5.15.2. Кече архитектура формаларына төп таләпләр түбәндәгеләр:

а) архитектура һәм ландшафт даирәсе характерына, территорияне төзекләндерү элементларына туры килү;

б) материалларның югары декоратив һәм эксплуатация сыйфатлары, тышкы мохит йогынтысын исәпкә алып, озак вакыт дәвамында аларны саклап калу;

в) ныклык, ышанычлылык, конструкциянең иминлеге.

5.16. Тышкы реклама һәм мәгълүмат идарәсе

5.16.1. «Тышкы реклама һәм мәгълүмат өлкәсен үстерү

а) Тышкы реклама һәм мәгълүмат урнаштыру чаралары техник яктан төзек һәм эстетик яктан каралган булырга тиеш.

Гамәлдәге такталардан һәм режимлы табличкалардан тыш, тышкы мәгълүмат чаралары вәкаләтле орган белән килештерелгән паспорт нигезендә һәм аның белән тулысынча яраштырып урнаштырыла һәм файдаланыла.

Тышкы реклама һәм мәгълүмат урнаштыру чаралары хужалары аларның тиешле торышын күзәтергә, аларны вакытында ремонтларга һәм тышкы реклама һәм мәгълүмат чараларын урнаштыру урыннарын жыештырырга тиеш.

Реклама яки мәгълүмати хәбәрләр урнаштырмыйча тышкы реклама һәм мәгълүмат урнаштыру чараларын урнаштыру һәм эксплуатацияләү, мәгълүмат кырын зарарлау, шулай ук тышкы реклама чараларын һәм полиэтилен пленка һәм башка материаллар белән мәгълүматны ябыштыру, ябыштыру рөхсәт ителми.

Реклама яки мәгълүмат конструкциясе хужасы территорияне төзекләндерү һәм (яисә) фасадның тышкы кыяфәтен монтаждан соң (демонтаждан) өч тәүлек дәвамында торгызырга тиеш.

б) Тышкы реклама һәм мәгълүмат урнаштыру чаралары, аларда фундамент блогы булганда, фундамент блогы белән бергә демонтацияләнергә тиеш.

Тышкы реклама һәм мәгълүмат чараларын беркеткәндә объектлар корылмаларына һәм корылмаларына зыян китерү, шулай ук аларның бөтенлеген, ныклыгын һәм тотрыклылыгын киметү рөхсәт ителми.

в) Тышкы мәгълүматны урнаштыру чаралары түбәндәге төрләргә мөмкин:

настенная конструкция;

- декоратив панно;

- консол конструкциясе;
- түбә конструкциясе;
- витрина конструкция;
- гамәлгә кую тактасы;
- режимлы табличка;
- модульле конструкция;
- стела;
- калкан конструкциясе;
- флаглар композициясе;
- Махсулаштырылган конструкция.

г) Тышкы мәгълүматны урнаштыру чараларына карата гомуми таләпләр: Россия Федерациясе халыкларының мәдәни мирас объектлары (тарихи һәм мәдәни ядкарлар) турында Россия Федерациясе законнары, аларны саклау һәм алардан файдалану таләпләре нигезендә гамәлгә ашырылырга тиеш;

5.1.3. реклама корылмаларында мәгълүмат Россия Федерациясенә дәүләт теле һәм Татарстан Республикасының дәүләт телләре турындагы законнар таләпләренә туры китереп урнаштырылырга тиеш;

Ике яки аннан да күбрәк тел кулланган очракта, текстлар этәлек һәм техник бизәлеш буенча тиндәш булырга, грамоталы һәм аңлаешлы итеп башкарылырга тиеш.

5.17. Гражданның игълан итү, мәдәни һәм спорт чаралары афишалары урнаштыру Мәдәни һәм спорт чаралары афишаларын урнаштыру гражданның күпләп жыела торган урыннарда һәм жәяүлеләр йөри торган зоналарда урнашкан махсус тумбаларда, калканның һәм стендларда гына рөхсәт ителә.

Игъланнар өчен дивар аерым торучы объектлар рәвешендә яки биналарда яки корылмаларда асылма калканның рәвешендә урнаштырылырга мөмкин.

VI. Коммуникацияләренә төзегәндә, ремонтлаганда, реконструкцияләгәндә жир эшләрен уздыруга төп таләпләр

6.1.Юл өслекләрен грунт белән каплау яисә ачу белән бәйлә эшләр (жир асты коммуникацияләрен салу, реконструкцияләү яки ремонтлау, свай һәм шпунт тутыру, электр тапшыру, элемент, яктырту терәкләре урнаштыру (алмаштыру), яктырту терәкләре урнаштыру, грунт планировкасы, инженер эзләнүләрендә эшләү һәм башка эшләр) вәкаләтле орган тарафыннан бирелгән язма рөхсәт (жир эшләрен житештерүгә ордер) булганда гына башкарыла.

6.2.Жирлек территориясен төзекләндерүгә бәйлә жир, төзелеш һәм ремонт эшләрен оештыру һәм уздыру, жир эшләрен житештерүгә ордер алу һәм алу муниципаль хокукый актларның билгеләнгән таләпләре нигезендә гамәлгә ашырыла.

6.3.6.3.Яшел утыртмаларны сүтү яисә күчереп утырту кирәк булганда, башкарма комитетның күрсәтмәсен билгеләнгән тәртиптә рәсмиләштерергә һәм яшел утыртмаларны сүтеп яисә күчереп утыртырга кирәк.

6.4.Жирлек юлларында хәрәкәтне вакытлыча чикләү яисә туктату, юлның ике ягыннан да заказчылар һәм эшләр житештерүчеләр турында кирәкле барлык мәгълүматларны, эш срокларын, әйләнешнең мөмкин булган маршрутларын мәжбүри урнаштырган вәкаләтле орган тарафыннан бирелә торган рөхсәт нигезендә гамәлгә ашырыла. Күрсәтелгән калканның рәвеш һәм этәлегә рөхсәт бирү буенча муниципаль хезмәт күрсәтүнең тиешле административ регламенты белән билгеләнә.

6.5.вакыты чыккан ордерлар буенча коммуникацияләр төзегәндә, ремонтлаганда, реконструкцияләгәндә жир эшләре үз белдегә белән башкарыла.

VII. Уңайлы мохиткә аерым таләпләр

7.1. Торак мохитен төзекләндерү объектларын, урамнарны һәм юлларны, мәдәни-көнкүреш хезмәтә күрсәтү объектларын проектлаганда өлкән яшьтәгә затлар һәм инвалидлар өчен торак пунктлар тирәлеген һәркем файдалана алырлык булу, әлегә объектларны өлкәннәрнең һәм инвалидларның күчеп йөрүенә ярдәм итә торган элементлар һәм техник чаралар белән тәмин итү күздә тотыла.

Өлкөн яшьтәге затларны һәм инвалидларны хәрәкәткә китерүче техник чаралар һәм җайланмалар проектлау, төзү, урнаштыру, расланган проект документациясе нигезендә яңа төзелештә заказчы тарафыннан гамәлгә ашырылырга тәкъдим ителә.

VIII. Биналар (алардагы биналар) милекчеләренең һәм янәшәдәге территорияләрне төзекләндерүдә корылмаларның катнашу тәртибе

8.1. Җирлек территорияләренең тиешле санитар торышын тәэмин итү, әйләнә-тирә мохитне пычранудан саклау һәм яклау чараларын гамәлгә ашыру, җирлек территориясен килештерү максатларында аларны җыештыру һәм санитар карап тоту өчен хужалык субъектларына һәм физик затларга беркетелә.

8.2. Хужалык итүче субъектлар һәм физик затлар, законда яисә шартнамәдә башкасы каралмаган булса, янәшәсендәге территорияне җыештырырга һәм санитар карап торырга хокуклы:

а) идарәче оешмалар - күпфатирлы йортларның йорт яны территориясе, шулай ук урамның төп фасады ягыннан 5 м радиуста яисә юлның юлына кадәр (юл буйлап объект урнашкан очракта);

б) социаль өлкә учреждениеләре (мәктәпләр, мәктәпкәчә учреждениеләр, мәдәният, сәламәтлек саклау, физкультура һәм спорт учреждениеләре) - бирелгән җир кишәрлеге чикләрендә территорияләр, шулай ук учреждение территориясе алдындагы җир кишәрлеге, 10 м радиустагы төп фасад ягыннан йә урамның машина юлына кадәр (юл буйлап объект урнашкан очракта) башка яктан - 10 м радиуста;

в) күпфатирлы торак йортларда төзелгән торак булмаган биналарны эксплуатацияләүче затлар якындагы территорияне озынлыкка - биналарның бөтен озынлыгы буена, киңлегенә - 10 м ераклыктагы яисә юл өлеше бордюрына (юл буйлап объект урнашкан очракта) кадәр, идарәче оешма белән шартнамә булмаган очракта, җыештырырга хокуклы;

г) сәнәгать предприятиеләре һәм барлык милек рәвешләрендәге оешмалар - алар янына килү юллары, тротуарлар, аларга якин коймалар, санитар-яклау юллары зонасы. Предприятиеләрнең санитар-яклау зоналары гамәлдәге санитария кагыйдәләре һәм нормалары таләпләре нигезендә билгеләнә;

д) йорт салучы - 50 м радиуста төзелеш мәйданчыклары янындагы территорияләр һәм гамәлдәге төзелеш нормалары һәм кагыйдәләре нигезендә аларга килү юллары 50 м радиуста;

е) торак йортлар хужалары - бирелгән җир кишәрлеге чикләрендә (яки, җир кишәрлеге билгеләнгән тәртиптә рәсмиләштерелмәгән очракта, җир кишәрлеге билгеләнгән тәртиптә рәсмиләштерелмәгән) һәм урамның узун өлешенә кадәр (юл буйлап объект урнашкан очракта) биләмә алдындагы территория;

җ) стационар булмаган объектлар (лоткалар, киосклар, павильоннар һәм башка стационар булмаган сәүдә объектлары) һәм сезонлы кафелар хужалары - җир участогы объектын урнаштыру өчен бирелгән территория һәм аның янәшәсендәге территория урынның тышкы чигеннән алып урам юлына кадәр 10 м ераклыкта (юл буйлап объект урнашкан очракта);

з) базарларның идарәче компанияләре, сәүдә һәм җәмәгать түклануын оештыру (рестораннар, кафелар, кибетләр) - бирелгән җир кишәрлеге чикләрендә территорияләр һәм җир кишәрлеге чикләреннән 50 м радиустагы якин территория (юл буйлап объект урнашкан очракта);

и) биналар милекчеләре яисә башка хокук ияләре, корылмалар - бирелгән җир кишәрлегенең периметры, корылмасы яисә чикләре һәм җир кишәрлеге чикләреннән 10 м радиуста һәм урамның машина юлына кадәр (юл буйлап объект урнашкан очракта);

й) автомобиль юлының һәм башка җир кишәрлекләренең бүленгән полосасы чикләрендә урнашкан ягулык салу станцияләре - бирелгән җир кишәрлеге чикләрендә территорияләр һәм җир кишәрлеге чикләреннән 50 м радиустагы якындагы территория һәм урамның машина узун өлешенә кадәр;

к) гараж кооперативлары - бирелгән җир кишәрлеге чикләрендә территорияләр, кишәрлек чикләреннән 50 м радиустагы якин территория һәм урамның юл өлешенә һәм аларга килү юлларына кадәр;

л) җирләү урыны - бирелгән җир кишәрлеге чикләрендә һәм участок чикләреннән 10 м радиуста якин территория;

м) гомуми файдаланудагы территорияләр - бурычлар вәкаләтле органнарга йөкләнә;

н) җир кишәрлекләренең хокук ияләре - бирелгән җир кишәрлеге чикләрендә (яисә, җир кишәрлеге билгеләнгән тәртиптә рәсмиләштерелмәгән очракта, җир кишәрлегенең фактта

урнашкан чиге буенча) һәм аңа якин территория жир кишәрлегенең тышкы чигеннән алып йә урамның машина юлына кадәр (юл буйлап объект урнашкан очракта);

н) автотранспорт чараларын озак һәм кыска сроклы саклау урыннары хужалары - бирелгән жир кишәрлеге чикләрендә территория һәм жир кишәрлегенең тышкы чигеннән 10 м ераклыкта һәм урамның машина юлына кадәр (юл буйлап объект урнашкан очракта) янәшәдәге территория.

IX. Йорт хайваннарын һәм кошларын тоту

9.1. Йорт хайваннарын һәм кошларын тоту өченче затларның хокукларын һәм законлы мәнфәгатьләрен бозмаска тиеш. Йорт хайваннары һәм кошлары китергән зыян өчен аларның хужалары РФ законнары белән билгеләнгән тәртиптә җаваплы.

9.2.Йорт хайваннары хужалары үз хайваннарының эскрементларын жыю һәм утильләштерүне мөстәкыйль гамәлгә ашыралар.

9.3.Авыл хужалыгы хайваннарын (сыерларын, сарыкларын, кәжәләрен, дуңгызларын һәм башкаларын) һәм кошларны матди карап тору шәхси торак йортлар территорияләрендә йорт янындагы кишәрлекләрдә рөхсәт ителә.

9.4.Барлык продуктив хайваннар (эре мөгезле терлекләр, кәжәләр, сарыклар, дуңгызлар, атлар) гражданның яшәу урыны буенча ветеринария учреждениеләрендә - хайваннарның хужалары өчен бирка ясау һәм ел саен яңадан теркәлгә тиеш.

9.5.Йорт хайваннарын көтү жирле үзидарә органының норматив-хокукый акты белән билгеләнгән, хужасы күзәтүендә яисә аның кушуы буенча башка зат күзәтүендә рөхсәт ителә.

9.6.Йорт хайваннарын чыгару 7.00 сәгатътән 23.00 сәгатъкә кадәр рөхсәт ителә. Башка вакытта чыккан очракта, хужалар урамнарда һәм ишегалларында тынлыкны тәмин итү чараларын күрергә тиеш. 9.7. Этне урамда йөртү, өч айга кадәрге көчәкләрне һәм махсус сумкага (контейнерга) яки аларны йөртүче кеше кулына кечкенә этләрне урамда йөртү очракларыннан тыш, сылтау (этне тотып торучы башка җайланма), муенчак һәм борынчак куллану белән башкарылырга тиеш. Әлеге Законда билгеләнгән тәртиптә теркәлгән этнең муенчагында аның идентификация номеры күрсәтелгән булырга тиеш.

9.8. Төп принциплар, йорт хайваннарын тоту шартлары, этләрне йөртү кагыйдәләре «Татарстан Республикасында йорт хайваннарын тотуның аерым мәсьәләләре турында» 2014 елның 07 мартындагы 16-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнә.

9.9.этиләрне торак һәм изоляцияләнгән биналардан гомуми ишегалларына һәм урамга бары тик кыска тезгендә һәм намордникта гына чыгарырга мөмкин, өч айлык көчәкләрдән тыш.

9.10.хужалар йорт хайваннарын һәм ишегалларында, тротуарларда, урамнарда, паркларда, газоннарда, балалар мәйданчыкларында, скверларда, мәйданнарда, шулай ук торак йортларның подъездларында пычрануга юл куймаска тиеш. Этләр, мәчеләр һәм башка вак хайваннар йөргәндә, хужа үзе белән йорт хайваннарының табигый калдыкларын тулысынча җыештырырга мөмкинлек бирүче кирәк-яраклар булырга тиеш, алар чүп контейнерларына чыгарылырга тиеш.

9.11.Этне тезгеннән урамда гына төшерергә мөмкин. Махсус билгеләнгән мәйданчыклар булмаганда, бушлыктарда, тауларда һәм жирле үзидарә органының норматив-хокукый акты белән билгеләнә торган башка урыннарда йөрергә рөхсәт ителә.

9.12. Эт күнегүләре яхшы койма белән әйләндереп алынган мәйданчыкларда гына яисә жирлек территориясендә генә үткәрелергә мөмкин.

9.13.Йорт хайваннарын тәүлекнең якты вакытында гына юллардан куарга кирәк, шул ук вакытта аларны юлның уң ягына мөмкин кадәр якинрак юнәлтергә кирәк. Йорт хайваннарын, грунт юлларыннан һәм сукмактардан мөмкин булганда, асфальт өслекле юл буйлап алып бару тыела.

9.14.Урамда йорт хайваннарын калдырганда, терлек хужалары яшел үсентеләр бозылудан һәм терлекләр тотуга тотылган чыгымнарны каплай.

9.15.Йорт кәжәләре бары тик капка төбе территориясе эчендәге утарларда гына яки хужалар карамагында гына булырга тиеш.

9.16.рөхсәт ителми:

- а) терлекләрне балалар мәйданчыкларына, мәктәп территорияләренә, балалар бакчаларына, ашханәләргә, поликлиникаларга, азык-төлек кибетләренә җибәрергә;
- б) йорт хайваннарын пляжларда йөрткән һәм сулыкларда коендырган;
- в) тыелган язучулар булганда, хайваннарны учреждениегә кертергә;
- г) торак пунктлар территориясендә хайваннарны һәм кошларны озатмыйча чыгарырга;

д) исерек, наркотик яки токсик исерек хэлдә булган затлар, шулай ук яше яки сәламәтлеге аркасында этләрнең хәрәкәтен контрольдә тоталмаган һәм урамда урамда йөргәндә аларның агрессив тәртибен булдырмый торган затлар тарафыннан этләрне куып чыгарырга;

е) йорт хайваннарын һәм кошларын балконнарда, көймәләрдә, торак йортларның гомуми кулланылыштагы урыннарында (арадаш фатирлар, баскыч күзәнәкләре, чорма, подваллар һәм башка ярдәмче биналар коридорларында) даими карап тоту;

Йорт хайваннарының жирлекләр территориясендә махсус чаралар уздыру урыннарыннан тыш урнашуы (күргәзмәләр һәм башкалар).

Этләрне 14 яшкә җитмәгән кешеләр урамда йөрткән, вак этләрне йөрткән очраклардан тыш.

9.17.Йорт хайваннары һәм кошлар хужалары бурычлы:

а) хайваннар авыруларын кисәтүне һәм терлекчелек продукциясенә ветеринария-санитария ягыннан иминлеген тәэмин итә торган хужалык һәм ветеринария чараларын гамәлгә ашырырга, әйләнә-тирә мохитне терлекчелек калдыклары белән пычратуға юл куймаска, шулай ук ел саен үзгәртеп кору чорында мәҗбүри дөвалау-профилактика чараларын үткәргә;

б) хайваннарның кайда урнашуын даими тикшереп торырга;

в) хайваннар авыруында һәм алар үлгән очракта, шулай ук гадәти булмаган үз-үзләрен тотышлары вакытында кичекмәстән ветеринария учреждениеләре белгечләренә хәбәр итәргә. Алар килеп җиткәнче, авыру билгеләре булган хайваннарны аерырга;

г) ветеринария белгечләрен терлекләренә карау, диагностика тикшеренүләре, саклау өчен прививкалар һәм дөвалау-профилактика эшләрен башкару өчен таләп итәргә.

9.18.Үлгән терлекне күмү махсус билгеле бер урында махсуслаштырылган оешма тарафыннан башкарыла.

9.19.Үз территориясендә саклык этләре булган оешмалар бурычлы:

а) этләрне гомуми нигезләрдә теркәргә;

б) этләрне нык бәйләнгән килеш тоту;

в) хайваннарга килүчеләр янына килү мөмкинлеген төшереп калдырырга;

г) территориягә кергәндә кисәтү язуы булган очракта, этләрне бәйдән бары тик эш туктатылганнан соң яисә гомуми файдалану территориясеннән читтә калдырылган территориядә генә җибәргә.

9.20.Җәмәгать урыннарында озата баручы затлардан башка урнашкан күзәтүчесез хайваннар йөрергә тиеш.

9.21.Күзәтчелексез хайваннарны аулау шундый хайваннарны ачыклаган махсуслаштырылган предприятие яисә жирле үзидарә органнары белән төзелгән шартнамә буенча башка зат тарафыннан башкарылырга мөмкин.

9.22.күзәтүчесез хайваннарны аулау чараларын гамәлгә ашыру хайваннарга карата гуманлы мөнәсәбәт һәм иҗтимагый эхлак нормаларын үтәү принципларына нигезләнә.

9.23.рөхсәт ителми:

а) хайваннарны фатирлардан һәм хосусый йорт биләмәләре территориясеннән тиешле суд карарыннан башка тартып алырга;

б) этләрне кибетләрдә, даруханәләрдә, коммуналь хезмәт күрсәтү предприятиеләрендә бәйдән төшерергә;

в) ветеринария органнары тәҗдимнәреннән башка приманкалар һәм отловның башка чараларын куллану.

Х. Кагыйдәләр таләпләренең үтәлешен тикшереп тору

10.1.Физик һәм юридик затлар, вазыйфаи затлар әлеге Кагыйдәләрдә билгеләнгән жирлек территориясен төзекләндерү таләпләрен үтәүне тәэмин итәргә тиеш.

10.2. Әлеге Кагыйдәләрне бозу административ хокук бозулар турында Татарстан Республикасы кодексы нигезендә (Административ хокук бозулар турында Россия Федерациясе кодексы нигезендә җаваплылыкны үтәмәгән өчен федераль законнарда һәм Россия Федерациясенә башка норматив хокукый актларында каралган нормалар һәм кагыйдәләр булган әлеге Кагыйдәләрнең нигезләмәләреннән тыш) җаваплылыкка тартыла.

10.3.Төзекләндерү өлкәсендә закон һәм муниципаль хокукый актлар таләпләрен үтәмәгән яисә тиешенчә үтәмәгән өчен җаваплылыкка җәлеп итү әлеге таләпләрен үтәүдән һәм кертелгән хокук бозуларны бетерүдән затны азат итми.